

తైత్తిరీయోపనిషత్

శిక్షాపల్లీ

ప్రథమానువాక్ము

మం॥ శం నో మిత్ర శ్శం వరుణః । శం నో భవత్స్వర్వమా । శం న ఇంద్రో
బృహస్పతిః । శం నో విష్ణు రురుక్రమః । నమో బ్రహ్మణే । నమస్తే
వాయో । త్వమేవ ప్రత్యక్షం బ్రహ్మాసి । త్వమేవ ప్రత్యక్షం బ్రహ్మ
వదిష్యామి । ఋతం వదిష్యామి । సత్యం వదిష్యామి । తన్మామవతు ।
తద్వక్తార మవతు । అవతు మాం । అవతు వక్తారమ్ ॥

ఓం శాంతి శాంతి శాంతిః ॥

శం నః మిత్రః శం వరుణః । నః = మాకు, మిత్రః = సూర్యుడు, శం =
సుఖము, భవతు = అగుగాక! మేద్యతి స్నిహ్యతీతి మిత్రః. ఇమిదా స్నేహనే.
మేద్యతి = స్నిహ్యతి = స్నేహితుడు, ఇతి = కనుక, మిత్రః = స్నేహించువాడు.
'బుద్ధిర్గిరితి సూర్యః'. బుద్ధిః = బుద్ధి, గిరితి = పలుకును, సూర్యః = సూర్యుడు,
పలుకునట్టి బుద్ధి సూర్యుడు, తెలిసికొని తన అవివేకమును పోగొట్టుకొని, పిమ్మట
శిష్యుల అజ్ఞానమును పోగొట్టునట్లు పలుకు బుద్ధి సూర్యుడు, ఇట్టి సూర్యుడైన
బుద్ధి మాకు సుఖరూపుడగుగాక! వరుణః = వరుణుడు, శం భవతు, వృణోతి
పాశైరితి వరుణః = పాశైః = పాశములచే, వృణోతి = కట్టువాడు, ఇతి = కనుక,

వరుణః = వరుణుడు, అష్టపాశములచే కట్టెడువాడు వరుణుడు, వృణోతీతి వరుణః
 = వృణోతి = చుట్టుకొనియుండునతడు, ఇతి = కనుక, వరుణః = జిహ్వేంద్రియాధి
 దేవత వరుణుడు. జిహ్వచాపల్యముచే అన్నిపాశము లేర్పడును. ఆపోస్థానమున
 మనస్సునుకొనుచుండగా అట్టి సంకల్పనిర్మిత నామరూపములచే జీవుని ఆవరించు
 స్థూలదేహాభిమాని విశ్వుడే వరుణుడు. శం నః భవతు । అర్యమా = అర్యమా =
 అర్యముడు. నః శం = భవతు, ఇయర్తి గచ్ఛతీ త్యర్యమా = ఇయర్తి గచ్ఛతి =
 గమనయుక్తుడు, ఇతి = కనుక, అర్యమా = సూర్యుడు, న.పు.ఋగతౌ, నేత్రేంద్రియాధి
 దేవత సూర్యుడు. నేత్రమునందలి కళాస్వరూపుడైన యహంకార స్వరూపియే
 నడిపించు నర్యముడు । ఇక్కళవలన కనుమూసినపుడు నడచుట కనుకూలమగు
 కనిపెట్టుశక్తి పెరుగును । శం నః ఇంద్రః బృహస్పతిః ఇంద్రః నః శం భవతు,
 బృహస్పతిః నః శం భవతు. ఇందతీతీంద్రః ఇతి పరమైశ్వర్యే. ఇందతి = పరమైశ్వర్య
 యుక్తుడు, ఇతి = కనుక, ఇంద్రః = ఇంద్రుడు, సుషుమ్నా మార్గమున పయనమొనర్చి
 కైవల్యము నొందినప్పటి సుఖమే పరమైశ్వర్యము. కనుక అంతర్ముఖవృత్తియే
 యింద్రుడు. బృహతాం వేదమంత్రాణాం పతిః బృహస్పతిః. బృహతాం = వేద
 మంత్రాణాం = వేదమంత్రములకు, పతిః బృహస్పతిః. బృహతాం వేదమంత్రాణాం
 = వేదమంత్రములకు, పతిః = ప్రభువు, ఇతి = కనుక, బృహస్పతిః = బృహస్పతి,
 ఇతడు దేవగురుడు, విశుద్ధచక్రమున నమృతమొసగి దేవత్వమునిచ్చు ప్రత్యగాత్మయే
 బృహస్పతి. అనాత్మయంతయు జడమై ప్రత్యగాత్మ మాత్రమే మిగిలెడు ననుభవ
 మేర్పడినచో నిట్టి స్థితినే వేదమంత్రార్థములన్నియు బలపఱచును. కనుక
 వేదమంత్రముల కధిపతి బృహస్పతి, అయ్యనుభవము గలవారికి వేదమంత్రముల
 నన్నింటి యర్థమును గ్రహించు యోగ్యత గలుగును. శం నః విష్ణుః ఉరుక్రమః,
 ఉరుక్రమః = ఉరుక్రముడై, విష్ణుః = విష్ణువు, నః = మాకు, శం = సుఖరూపి,
 భవతు = అగుగాక! ఊర్ణోతీత్యురు = ఊర్ణోతి = (వస్తువుల) కప్పియుండునది.
 ఉరువు = విరివియైయుండునది. క్రమ్యతే అనేనేతి క్రమః = అనేన = ఇతనిచే,
 క్రమ్యతే = ప్రక్రమింపబడును. ఇతి = కనుక, క్రమః = క్రముడు, ప్రక్రమము =

ఉపక్రమము, బలిబంధనకాలే త్రిషులోకేషు త్రయోవిక్రమాః పాదన్యాసాః యస్య
 సః త్రివిక్రమః, బలి బంధనకాలే = బలిని బంధించునమయమున, త్రిషులోకేషు
 = మూడు లోకములందు, త్రయః = మూడు, విక్రమాః = పాదన్యాసములు,
 యస్య = ఎవనికిగలవో, సః = అతడు, త్రివిక్రమః = త్రివిక్రముడు. 'అ' కారముచే
 స్థూలమును భూలోకమును, 'ఉ' కారపాదముచే సూక్ష్మమును స్వర్గమును, 'మ'
 కారపాదముచే కారణమును పాతాళమును గప్పునట్టి శక్తియగు నురుక్రముడైన
 విష్ణుః = విశ్వం వేవేష్టి వ్యాప్తోతీతి విష్ణుః. విష్టే వ్యాప్తౌ. విశ్వం = స్వర్గ మర్త్య
 పాతాళము లనబడు విశ్వమును, వేవేష్టి = వ్యాప్తోతి = వ్యాపించియుండు నతడు.
 ఇతి = కనుక, విష్ణుః = విష్ణువు, స్థూలసూక్ష్మ కారణములే మర్త్యస్వర్గ పాతాళములు
 గనుక, వీనిదాటు త్రిగుణ సామ్యావస్థయే త్రివిక్రముడైన విష్ణువు. నమః బ్రహ్మణే
 = బ్రహ్మణే = బ్రహ్మము కొఱకు, నమః = నమస్కారము. బృంహతి వర్ధయతీతి
 బ్రహ్మో, బృంహతి = వర్ధయతి = వృద్ధిపొందించువాడు. బృహి వృద్ధౌ, బ్రహ్మానిష్ఠచే
 బ్రహ్మము నెంతెంత సమీపించుచుండుమో అంతంత వృద్ధియగుచుండుము. కనుక
 దేవునకు బ్రహ్మమని పేరు కలిగినది. మ్ = జీవుడు, మః = జీవునకు, న = కాదు.
 జీవత్వమును పెంచుకొనక బ్రహ్మత్వమును పెంచుకొనుటయే నమః శబ్దార్థము.
 ఇట్టిస్థితిలో నుండుటే దైవ నమస్కారము. నమః తే వాయో = వాయో = ఓ
 వాయువా! తే = నీకు, నమః = నమస్కృతి, కృతి = యత్నము, వాతీతి వాయుః,
 వాగతిగంధనయోః. వాతి = పొందించెడువాడు, ఇతి = కనుక, వాయుః =
 వాయువు, ఒకేవాయువందఱకును 'నా యూపిరి' నా యూపిరి' అని భావించునట్లు
 చేసినది. అట్లే ఒకే దేవుడందఱకును 'నా జీవము, నా జీవము' అని భావింప
 చేసినది. శ్వాస, దేవుని స్ఫుర్తించి వచ్చుచున్నందున దీనివెంట పోయినచో మనలనిది
 దేవుని పొందించుచున్నది. కనుక ఓ వాయువా! నిన్ను పొందుటకే, జీవత్వమునకు
 కాదు అని అర్థము. త్వం ఏవ ప్రత్యక్షం బ్రహ్మ అసి = త్వమేవ = నీవే, ప్రత్యక్షం
 = సాక్షాత్కరించిన, బ్రహ్మ = బ్రహ్మమవు, అసి = అగుచున్నావు, బహిర్ముఖవృత్తికి
 కూడ గోచరమగు శ్వాసను గురిపెట్టి మనసుతో చూచుచుంటిమేని క్రమక్రమముగా

పరాగర్థనమును మాని అంతర్ముఖవృత్తి యేర్పడి ప్రత్యగర్థన మేర్పడుచున్నందున వాయు స్వరూపియగు శబల బ్రహ్మమే సాక్షాత్కరించిన బ్రహ్మమగును. త్వం+ఏవ. ప్రత్యక్షం బ్రహ్మ వదిష్వామి = త్వమేవ = నిన్నే, ప్రత్యక్షం బ్రహ్మమని, వదిష్వామి = చెప్పబోదును. మొదట శ్వాస, మఱియు కుండలినీ సంకల్ప మానసబుద్ధి జీవేశ తత్త్వములు నీవేయగుచు తుదకు బ్రహ్మమును మాత్రమే మిగిల్చి నీవును లీనమగుదువు. కనుక హంస స్వరూపమగు నిన్నే ప్రత్యక్ష బ్రహ్మమని చెప్పబోదును. ప్రతిగతం అక్షమింద్రియం ప్రత్యక్షం. అక్షం = ఇంద్రియం = ఇంద్రియమును. ప్రతి = గతం = పొందునది, కనుక, ప్రత్యక్షం. అంతరింద్రియము అంతర్ముఖ మైనపుడు బ్రహ్మము విషయమగును. ఋతం = ఋతమును, సత్యం = సత్యమును, వదిష్వామి. ఇయర్తి హృదయ మితి ఋతం = ఋగతౌ. హృదయం = హృదయమును, ఇయర్తి = పొందినది, ఇతి = కనుక, ఋతం = ఋతము, సత్సూక్తిసాధుషభవం సత్యం, సత్సూక్తి = సాధుషు = సత్సూక్తిరుషులందు, భవం = పుట్టినది, సత్యం = సత్యము. శాస్త్రీయ కర్తవ్య నిశ్చయము ఋతము. అకర్తవ్యము నాచరించి సిద్ధినిొందిన అనుభవము సత్యము. తత్+మాం = తన్మాం+అవతు = తత్ = ఆ శబల బ్రహ్మస్వరూపియగు హంస, మాం = నన్ను, అవతు = రక్షించుగాక!, తత్+వక్తారం = తద్వక్తారం+అవతు = తత్ = ఆ శబల బ్రహ్మము, వక్తారం = బోధకుని, అవతు. మాం = నన్ను, అవతు. వక్తారం+అవతు. ఓం శాంతిః శాంతిః శాంతిః = ఆధ్యాత్మికాధిభౌతికాధిదైవిక తాపములు మూడును శాంతించుగాక!!, ఓం = అ = స్థూల సంబంధాధ్యాత్మికము, ఉ = సూక్ష్మసంబంధాధి భౌతికమును, మ = కారణ సంబంధాధిదైవికమును, శాంతించును గాక. 'సో హం' భావమున నుండుటే ప్రణవధ్యానము. సోహంభావమున నున్నచో స్థూలసూక్ష్మ కారణములు లయించును కనుక నత్తాపత్రయశాంతి యేర్పడును.

ద్వితీయానువాకము

మం॥ శీక్షాం వ్యాఖ్యాస్యామః । వర్ణ స్వరః । మాత్రా బలమ్ ।

సామ సంతానః । ఇత్యుక్త శ్రీక్షాధ్యాయః । శీక్షాం పంచ ॥ 1 ॥

శీక్షాం = శిక్షను, వ్యాఖ్యాస్యామః = వివరముగా చెప్పుచున్నాము. శిక్ష = నేర్పుకొనుట, నేర్పుట. అకారాదీనాం వర్ణానాం స్థానప్రయత్నబోధికయా అనయా శిక్ష్యతే వర్ణాది రితి శిక్షా, శిక్ష విద్యోపాదానే. అకారాదీనాం = అకారాదులైన, వర్ణానాం = అక్షరములయొక్క, స్థానప్రయత్న బోధికయా = స్థానప్రయత్నముల బోధించునట్టి, అనయా = దీనిచేత, వర్ణాదిః = వర్ణాదులు, శిక్ష్యతే = నేర్పబడును, ఇతి = కనుక, శిక్షా = శిక్ష వర్ణ = అక్షరములు, స్వరః = స్వరములు, మాత్ర = మాత్రలు, బలం = బలము, సంతానః = సంతానము, శీక్షాధ్యాయః = శిక్షాధ్యాయము, ఇతి = అని, ఉక్తః = చెప్పబడెను, వర్ణములు = 'అ'కారము మొదలు 'క్ష' కారము వఱకునుగల అక్షరములు. స్వరములు = ఉదాత్త, అనుదాత్త, స్పరితములు, మాత్రలు = వ్రాస్య దీర్ఘ ప్లతములు, బలము = ఏయే అక్షరమునకెంత గాలిని బోయవలెనో, ఎంత బలమునియ్యవలెనో, ఆ బలము, సామము = సమత అనగా అక్షరముల నడకరీతి, సంతానము = సంహిత, వర్ణానా మవిలంభనోచ్ఛారణం సంహితా సంజ్ఞం స్యాత్, వర్ణానాం = అక్షరముల యొక్క, అవిలంబేన = జాగుసేయక, ఉచ్ఛారణం = పలుకుట, సంహితా, అనెడు, సంజ్ఞం = పేరు, స్యాత్ = అగును.

తృతీయానువాక్యము

మం॥ సహ నౌ యశః । సహ నౌ బ్రహ్మవర్చసం । అథాత స్సగ్ం
హితాయా ఉపనిషదం వ్యాఖ్యాస్యామః । పంచస్వధికరణేషు ।
అధిలోక మధిజ్యోతిష మధివిద్య మధిప్రజ మధ్యాత్మం । తా
మహాసగ్ంహితా ఇత్యాచక్షతే ॥

(1) యశః = కీర్తి, నౌ = గురుశిష్యులమగు మా యిద్దఱకును, సహ = కూడ, అస్తు = అగుగాక! అశ్చుతే దిశ ఇతి యశః అశూన్యాప్తై, దిశః = దిక్కులను, అశ్చుతే = వ్యాపించునది, ఇతి = యశస్సు, యాతి దేశాంతరమితి యశః యా ప్రాపణే, దేశాంతరం-దేశాంతరమును, యాతి = పొందునది, ఇతి, యశస్సు

(2) వర్చతీతి వర్చస్, వర్చదీప్తై, వర్చతి = ప్రకాశించునది, ఇతి, వర్చస్సు, నౌ సహ, బ్రహ్మవర్చసం = బ్రహ్మప్రకాశము, అస్తు.

(3) అధి = పిమ్మట, యశస్సును బ్రహ్మవర్చస్సును పొందిన పిమ్మట, అతః = ఇందువలన, కీర్తియు బ్రహ్మతేజస్సును కలుగును కనుక, అధిలోకం, అధిజ్యోతిషం, అధివిద్యం, అధిప్రజం, అధ్యాత్మం, అనబడు పంచసు = ఐదు, అధికరణేషు = ఆధారములందు, సంహితాయాః = సంహితయొక్క ఉపనిషదం = ఉపనిషత్తును, వ్యాఖ్యాన్యాయః = వ్యాఖ్యానించి చెప్పబోదుము, తాః = అవి, ఆ ఐదువిషయములును, మహాసంహితా ఇతి = పూజనీయమైన సంహితయని, అచక్షతే = వేదవిదులు చెప్పుచున్నారు.

మం॥ అథాధిలోకమ్ । పృథివీ పూర్వరూపమ్ । ద్యౌరుత్తర రూపమ్ ।

ఆకాశ స్సంధిః । వాయుస్సంధానమ్ । ఇత్యధిలోకమ్ ॥

అథ = పిమ్మట, అధిలోకం = అధిలోకమును గూర్చి చెప్పబడును, పూర్వ రూపం పృథివీ, ఉత్తరరూపం ద్యౌః = స్వర్గము, ఆకాశః సంధిః = కూడిక, సంధానం సంధిః, దుదాఙ్ ధారణ పోషణయోః, సంధానం = సంధిః = కూడిక, సంధానం = కదియుట, వాయుః = వాయువు, ఇతి = ఇట్లు, అధిలోకం = అధి లోకము, ప్రథతే పృథ్వీ ప్రథప్రభ్యానే, ప్రథతే = ప్రసిద్ధమగునది, పృథ్వీ, పృథుత్వాత్ పృథివీ, పృథుత్వాత్ = విశాలమయిన దగుటవలన పృథివీ, మూలవిచారరీతిగా స్థూలము పృథివీ, ఇది పూర్వరూపము, సూక్ష్మశరీరమనబడు స్వర్గ ముత్తరరూపము, ఆకాశమనబడు కైవల్యము కూడిక, సంధానము = విడిపోయిన వానిని మరల కూడునట్లు చేయునది, వాయువనబడు తురీయము నొందిన మహాకారణము సంధానము ఇట్లు అధిలోకము, స్థూలము భూలోకము, సూక్ష్మము స్వర్గలోకము, కైవల్య మాకాశము, మహాకారణమగు వాయువు మహర్లోకము. **అధిలోక వివరణ మిట్లున్నది.**

మం॥ అథాధి జ్యోతిషం । అగ్నిః పూర్వరూపం । ఆదిత్య ఉత్తరరూపం ।
ఆపస్సంధిః । వైద్యుతస్సంధానం । ఇత్యధి జ్యోతిషమ్ ॥

అథ = ఇక, అధి జ్యోతిషం = జ్యోతిస్సంహితకు సంబంధించిన విషయము చెప్పబడును. అగ్నిః పూర్వరూపం, ఆదిత్యః, ఉత్తరరూపం, ఆపః = నీరు, సంధిః = కూడిక, వైద్యుతః = విద్యుత్తులు, సంధానం = కదియుట, ఇతి = ఇట్లు, అధిజ్యోతిషము, అగతి కుటీలం ఊర్ధ్వం వాగచ్ఛతీత్యగ్నిః అగకుటీలాయాం గతౌ, కుటీలం = కుటీలముగానైనను, ఊర్ధ్వాం వా = ఊర్ధ్వముగా నైనను, అగతి = జ్వలించునది, ఇతి = కనుక, అగ్ని, అకారో వహ్ని రిత్సుక్తః అని యున్నందున అకారమగ్నియగు అహంకారము కనుక పూర్వరూప మహంకృతి. బుద్ధిరిరతి సూర్యః, అనియున్నందున ఉత్తరరూపము బుద్ధి, ఆప్సువంతిత్వాపః అప్లేవ్యాప్తై, ఆప్సువంతి = వ్యాపించునది, చిత్తము సంధి, విశేషణద్యోతత ఇతి విద్యుత్ ద్యుత దీప్తై, విశేషణ = విశేషముగా, ద్యోతతే ప్రకాశించునది, విద్యుత్, ఉన్నదున్నట్లు తెలుసుకొనునతడు తత్వజ్ఞాని. విపరీతముగా నెఱుగునతడజ్ఞాని. యథార్థజ్ఞాన వృత్తులే విద్యుత్తులు. అహంకారజీవ ప్రత్యగాత్మలుగా పరిణమించు చైతన్యమే విద్యుత్. అహంకారబుద్ధి చిత్తచిదాభాసులను కారణస్థూల మహాకారణ కైవల్యములే చోటులు.

మం॥ అథాధివిద్యం । ఆచార్యః పూర్వరూపం । అంతే వాస్మత్తర రూపం ।
విద్యాసంధిః । ప్రవచనగ్ం సన్ధానమ్ । ఇత్యధివిద్యమ్ ॥

అథ = పిమ్మట, అధివిద్యం = విద్యాసంహిత చెప్పబడును, ఆచార్యః = గురుడు, పూర్వరూపము, అంతేవాసీ = శిష్యుడు, ఉత్తరరూపము, విద్యా = విద్య, సంధిః = కూడిక, ప్రవచనం = ప్రవచనము, సంధానం = కదియుట, ఇతి = ఇట్లు, అధివిద్యం = అధివిద్యను గూర్చి గ్రహింపవలయును, మంత్రవ్యాఖ్యా కృదాచార్యః, మంత్ర = వేదమును, వ్యాఖ్యా = అర్థ వివరణమును, కృత్ = చేయువాడు, ఆచార్యుడు, ఆచారం గ్రాహయతీతి ఆచార్యః, ఆచారం = ఆచరణమును, గ్రాహయతి = గ్రహింపజేయునతడు, ఆచార్యుడు.

“ఉపనీయతు యః పూర్వం వేద మధ్యాపయేత్ ద్విజః ।
సాంగంచ స రహస్యంచ తమాచార్యం విదుర్బుధాః॥”

ఇతి మనుస్మృతిః ॥

యః = ఎవడయితే, పూర్వం = మొదట, ఉపనీయ = ఉపనయనముచేసి, దేవుని జూచెడు అంతర్ముఖవృత్తిని మొదట కలుగచేసి, పిమ్మట, ద్విజ = రెండవసారి పుట్టినవాడు తల్లిదండ్రులవలన తొలుతపుట్టి దేహము తాననుకొని భ్రమించి పిదప గురునిద్వారా బ్రహ్మమున లీనమై ఆత్మయే తానని గ్రహించి రెండవసారి గురుని హస్తమస్తకయోగమున పుట్టినవాడు, వేదం = వేదమును, స+అంగం = సాంగం = వేదాంగములతోను, స రహస్యం చ = వేదరహస్యములతోను, అధ్యాపయేత్ = పఠింపజేయునో, తం = ఆ బోధకుని, ఆచార్యం = ఆచార్యునిగా, బుధాః = తెలిసినవారు, విదుః = తెలియుదురు, గురో రంతే నికటే వసతీత్యంతేవాసీ, వసనివాసీ, గురోః = గురునియొక్క, అంతే = నికటే = సమీపమున, వసతి = నివసించువాడు, ఇతి, అంతేవాసి, గురునందున్న అభిప్రాయము శిష్యుని హృదయమున చేరినచో విద్యయగును. బ్రహ్మకారవృత్తివిద్య, అనాత్మాకారవృత్తి అవిద్య, బోధించుటకు పూర్వమున గురుని హృదయముననున్న భావము పూర్వరూపము. గురుబోధ వినిన పిమ్మట శిష్యునిహృదయమున నాటినబోధ పూర్వరూపము. అంటినవిద్య, ప్రవచనము = గొప్పమాట, తనభావమర్థ మగునట్లు నిపుణముగా పల్కెడు గురుని వాక్యములు ప్రవచనము.

మం॥ అథాధిప్రజం । మాతాపూర్వరూపం । పితోత్తరరూపం । ప్రజా
సంధిః । ప్రజననగ్ం సంధానం । ఇత్యధిప్రజమ్ ॥

అథ = ఇక, అధిప్రజం = ప్రజాసంహితను గూర్చి చెప్పబడును, మాతా = తల్లి, పూర్వరూపం = పూర్వరూపము, పితా = తండ్రి, ఉత్తరరూపం = ఉత్తర రూపము, ప్రజా = సంతతి, సంధిః = సంధి, ప్రజననం = ప్రజాయంతే పశవో² నేనేతి ప్రజనః, జననీ ప్రాదుర్భావే, అనేన = దీనిచేత, పశవః = పశువులు, ప్రజాయంతే = పుట్టును, ఇతి, ప్రజననము, ఉపసరణ ముపసరః సృగతౌ.

ఉపసరణం = ఉపసరము = కూడుట, సంధానము కూడుట, మాయ మాత, శబల బ్రహ్మము తండ్రి. మాతాపితల శక్తి సమ్మేళనమైన సంతతి, సంధి = కూడిక = మాయా శబల బ్రహ్మముల సంతతి జీవేశసృష్టి. మాయాశబల బ్రహ్మముల కలుపు శక్తియైన అవ్యక్త తత్త్వము సంధానము, స = మాత, హ = ఈశ్వరుడు, విసర్గము = జీవేశ సృష్టి, సున్న = అంతః కుంభకము, బాహ్యకుంభకము, ఇతి = ఇట్లు, అధిప్రజం.

మం॥ అధ్యాత్మం । అధరాహనుః పూర్వరూపం । ఉత్తరాహనుః ఉత్తరరూపం । వాక్సంధిః । జిహ్వసంధానం । ఇత్యధ్యాత్మమ్ ॥

అధ = పిమ్మట, అధ్యాత్మం = అధ్యాత్మసంహిత, హంతి భక్త్వం హనుః హన హింసాగత్యోః భక్త్వం = భక్త్వమును, హంతి = నమలు భాగము, హనువు, కటమరలు, గండతీతి గండః, గడివదనైకదేశే, గండతి = కూడుకొని యుండునది. ఇతి, గండము, భక్షణసమయే కంపతఇతి కపోలం. కపి కించిచ్చలనే భక్షణ సమయే = భక్షించు సమయమున, కంపతే = కొంత చలించునది, ఇతి, కపోలము. “తత్పరోహనుః”తాభ్యాం కపోలాభ్యాం పరః ఉపరిభాగః హనురిత్యుచ్చతే, తాభ్యాం = ఆ, కపోలాభ్యాం = చెక్కిళ్ళ కంటె, పరః = ఉపరిభాగః = మీదిభాగముగాని, వెనుకటి పార్శ్వము గాని, హనుః = హనువని, ఉచ్యతే = చెప్పబడును, అధ = ఇక, అధ్యాత్మం = అధ్యాత్మ సంహిత, పూర్వరూపం, అధరాహనుః = క్రిందిహనువు, క్రింద పెదవి మొదలు క్రిందదౌడలవరకు, ఉత్తరరూపం ఉత్తరాహనుః పై హనువు, పై పెదవి మొదలు పైదవుడల వఱకు ఉత్తరాహనువు, సంధిః = రెండింటి చేరికచే కలిగినది, వాక్ = వాక్కు, సంధానం = కదియునది, జిహ్వ = నాలుక, ఇతి, అధ్యాత్మం = స్థూలము నాశ్రయించి చెప్పబడునది.

మం॥ ఇతీ మామహాసగ్గంహితాః । య ఏవ మేతా మహాసగ్గం హితా ।

వ్యాఖ్యాతా వేదః । సంధీయతే ప్రజయా పశుభిః । బ్రహ్మవర్చసే

**నాన్నాద్యేన సువర్గేణ లోకేన । సంధి రాచార్యః పూర్వరూప
మిత్యధిప్రజం, లోకేన ॥**

ఇతి = ఈ విధముగా, ఇమాః = ఈ, మహాసంహితాః = గొప్ప సంహితలను, సంహిత ఉపాసన, యః ఎవడు, ఏవం = ఇట్లు, వ్యాఖ్యాతాః = వివరింపబడిన వానిని, వేద = తెలిసికొనుచున్నాడో, గురువుచే ఈ సంహితల గుట్టునెఱిగి అనుభవమునకు తెచ్చుకొనుచున్నాడో, అతడు, ప్రజయా = సంతానముతోను, శిష్యులును సంహితానమే, పశుభిః = పశువులతోను, స్థూలశరీరాభిమానులయిన మిత్రులతోను, బ్రహ్మవర్చసేన = బ్రహ్మతేజస్సుతోను, అన్నాద్యేన = అన్నము మొదలయిన భోగ్యవస్తువులతోను, సువర్గేణ లోకేన = స్వర్గలోకముతోను, సంధీయతే = చేర్చబడును.

చతుర్థానువాకము

**మం॥ యశ్చందసా మృషభో విశ్వరూపః । ఛందోభ్యోఽధ్యమృతాత్సం
బభూవ । సమేంద్రో మేధయా స్ఫుణోతు । అమృతస్య దేవ ధారణో
భూయాసమ్ ॥**

ఛందయతి ఆహ్లాదయతీతి ఛందః, చది ఆహ్లాదనే. చందయతి = ఆహ్లాదయతి = సంశోషపెట్టునది, ఇతి, ఛందము = అభిప్రాయము, స్వాధీనము, అభిలాష, ఛంద్యత ఇతి ఛందః. ఛది సంవరణే, ఛంద్యతే = ఆహ్లాదమును చేయునది, ఇతి ఛందము, యః = ఏది, ఛందసాం = వేదములకు, ఋషభః = శ్రేష్ఠమైనదో, విశ్వరూపమైనదో, సః = అది, అమృతాత్ = మరణధర్మము లేనందువలన, ఛందోభ్యః = వేదమువలన, సంబభూవ = లెస్సగానైనది, తురీయమున దేవునందు లీనమగుచుండగా అపుడేర్పడుచున్నస్థితియే ఓంకారప్రయాణము. ఆ గురుకీలులో నుండుటే వేదములోని శ్రేష్ఠత్వానుభవము. అవిద్యుపోయి శుద్ధసాత్విక ప్రకృతియగు మాయ యేర్పడుటచే ఈశ్వరత్వమేర్పడుటవలన విశ్వరూపులమగుదుము. వేదము

లోని సారాంశమీయమృతత్వ సిద్ధినొందుటయే, ఇంద్రః = పరమేశ్వర యుక్తమగు, సః = ఆ ఓంకారాత్మకతురీయము, మా = నన్ను, మేధయా = మేధచే, స్పృణోతు = సంతోషింపజేయును గాక! “ధీర్ధారణవతీ మేధా, మేధతే అనుభూతం సర్వమస్యా మితి మేధా. మేధ్యసంగమే. అస్యాం = దీనియందు, అనుభూతం = అనుభవింప బడిన, సర్వం = సమస్తము, మేధతే = సంగతములైయుండును, దేవ = ఓ దేవుని తెలియజేయు జ్ఞానదీపమైన యీశ్వరా, అమృతస్య = మరణరహిత రహితంపు, ధారణః = బ్రహ్మమునుతప్ప అనాత్మనెఱుగని స్థితిగలవాడను, భూయాసం = అగుదునుగాక!

మం॥ శరీరం మే విచర్షణం । జిహ్వేమే మధుమత్తమా । కర్ణాభ్యాం భూరివిశ్రవం । బ్రహ్మణః కోశోఽసి మేధయాపిహితః । శ్రుతం మే గోపాయ । ఆవహంతీ వితన్వానా ॥

మే = నాయొక్క, శరీరం = శీర్షత ఇతి శరీరం, స్పృహింసాయాం, శీర్షతే = నశించునది, ఇతి = కనుక, శరీరము, శీర్షతే = నశించునది, ఇతి, శరీరము, శ్వాస ఆడుటచే స్థూలశరీరమును, దైవసన్నిధి చేరుచుండగా సూక్ష్మశరీరమును, దేవదర్శనముచే కారణదేహమును నశించును కనుక శరీరమనగా స్థూల సూక్ష్మ కారణ తనువులు. ఇట్టి తనువ్రయము విచర్షణం = యోగ్యమైనది, అగుగాక! గురుకీలులో నుంటిమేని నిమ్మాడును పవిత్రమయి దేవునందైక్యమగుటకు తగిన స్థితిలోనికి వచ్చును. హ్వయతి రసవద్వస్తు జిహ్వోహ్వాజ్ స్పర్థయాం శబ్దే చ. రసవత్ = రుచిగల, వస్తు = వస్తువులను, హ్వయతి = ఇచ్చయించునది, జిహ్వ, మే = నా యొక్క, జిహ్వ = నాలుక, మధునా పుష్పరసేన యోగాన్మధుః మధునా = పుష్పరసేన = మకరందముచే, యోగాత్ = చేరియుండుటవలన, మధువు, మధుమత్తమా = ఉన్నతోన్నతమయిన మధువుగలది, అగుగాక! బ్రహ్మనిష్ఠకుదిరి, సంకల్ప రహితమేర్పడినపుడు తియ్యని జిడ్డుతో మృదువయిన నాలుక యేర్పడును. ఇట్టి మధువుతో నా నాలుక కూడియుండునుగాక!! కరోతి శబ్దగ్రహణం కర్ణః.

దుకృత్ కరణే. శబ్దగ్రహణమును, కరోతి = చేయునది, కర్ణము. కీర్యతే శబ్దోఽత్రేతి కర్ణః కృావిక్షేపే, అత్ర = దీనియందు, శబ్దః = శబ్దము, కీర్యతే = చల్లబడును ఇతి కర్ణము. కర్ణాభ్యాం = చెవులచే, భూరి = విస్తారముగా, విశ్రవం = విందును గాక! వినవలసినవన్నియు విందును గాక! ఓ అంతర్ముఖవృత్తి పరిణామమయిన ప్రణవమా! నీవు, బ్రహ్మణః = బ్రహ్మమునకు, కోశః = పెట్టెవు, అసి = అగుచున్నావు, తురీయమే ప్రణవము. తురీయమనెడు పెట్టెను దెఱచినచో బ్రహ్మమగవడును. మేధయా = ధారణాశక్తిగల బుద్ధిచేత, పిహితః = కప్పబడినదానవు, అసి, తురీయమున బ్రహ్మకారవృత్తి యేర్పడుచుండగా, జ్ఞాపకశక్తి వృద్ధియగుచుండును, మే = నాయొక్క శ్రుతం = వినినయంశ సముదాయమును, గోపాయ = రక్షింపుము, గురుకీలునందుండుటే ఈ మంత్ర రహస్యము.

**మం॥ కుర్వాణా చీరమాత్మనః । వాసాగ్ంసి మమగావశ్చ । అన్నపానే
చ సర్వదా । తతో మే శ్రియ మావహ । లోమశాం పశుభి స్సహ
స్వాహా ॥**

తతః = పిమ్మట, గురుకీలుకుదిరిన జీవితమేర్పడిన పిమ్మట, ఆత్మనః + మమ = ప్రత్యగాత్మ స్వరూపుడనైన నాకు, వస్యతే అనేనాంగమితి వాసః వస ఆచ్ఛాదనే, అనేన = దీనిచే, అంగం = శరీరము, వస్యతే = కప్పబడును, ఇతి, వాసన్, వాసాంసి = స్థూల శరీరముపై ధరింపఁతగిన వస్త్రములను, గావః చ = గోవులను, అన్నపానేచ = అన్నపానీయములను, సర్వదా = ఎల్లప్పుడు, వితన్వానా = విస్తారమగునట్లు, చీరం = దీర్ఘకాలముండునట్లును, కుర్వాణా = చేయుచు, లోమశాం = గొట్టెలు మొదలయిన, శ్రియం = సంపదను, పశుభిః సహ = పశువులతో కూడ, మే = నాకు, ఓ బ్రహ్మకారవృత్తివగు ప్రణవమూ, ఆవహ = పొందింపుము, బ్రహ్మమున లీనమగు బ్రహ్మయజ్వికిని స్వతస్సిద్ధముగా నేర్పడును. స్వాహా = ఇంద్రియాదులు బ్రహ్మమున లీనమగుచుండుటే స్వాహా!!

మం॥ ఆమాయంతు బ్రహ్మచారిణ స్వాహా ॥

ఆ = అగ్ని, స్వరూపముతో అహంకార జీవేశ్వర ప్రత్యక్షరమాత్మలుగా పరిణమించు, బ్రహ్మచారిణః = బ్రహ్మమున చరించువారు, మా = గురుడనగు నన్నుగూర్చి, ఆయంతు = వత్తురు గాక!

మం॥ విమాయంతు బ్రహ్మచారిణ స్వాహా ॥

వి = పాండిత్యము మొదలగు మంచిమంచివి కోరెడు, బ్రహ్మచారిణః మా ఆయంతు.

మం॥ ప్రమాయంతు బ్రహ్మచారిణ స్వాహా ॥

ప్ర = శ్రేష్ఠమయిన బుద్ధిగల, బ్రహ్మచారిణః మా ఆయంతు.

మం॥ దమాయంతు బ్రహ్మచారిణ స్వాహా ॥

ద = లోకమునకు కల్యాణము నొసగు బ్రహ్మచారిణః మా ఆయంతు.

మం॥ శమాయంతు బ్రహ్మచారిణ స్వాహా ॥

శ = క్రోధాదులు లేని మనశ్శాంతిగల, బ్రహ్మచారిణః మా ఆయంతు.

మం॥ యశోజనే సాని స్వాహా ॥

జనే = నరునియందు, అశ్నుతే దిశ ఇతియశః అశూన్యాప్తైః. దిశః = దిక్కులను, అశ్నుతే = వ్యాపించునది, ఇతి, యశః, యాతి దేశాంతరమితి యశః, యాప్రాపణే. దేశాంతరం = దేశాంతరమును, యాతి = పొందునది, ఇతి, యశః = యశస్సుగలవాడను, అసాని = అగుదును గాక!

మం॥ శ్రేయా స్వస్థసో సాని స్వాహా ॥

వస్యసః = ధనికునికంటె, శ్రేయా = శ్రేష్ఠుడను, అసాని = అగుదునుగాక!

మం॥ తంత్యాభగ ప్రవిశాని స్వాహా ॥

భజ్యతే పురుషైరితి భగః, భజసేవాయాం, పురుషైః = పురుషులచే,

భజ్యతే = ఆశ్రయింపబడునది, ఇతి, భగము, భజ్యత ఇతి భగః భజ సేవాయాం,
భజ్యతే = ఆశ్రయింపబడునది, భగ = ముముక్షువుల కాశ్రయమయిన అంతర్ముఖ
వృత్తికి హేతువయిన, ఓ భగదేవతా! తం = ఆ, త్వా = నిన్ను, ప్రవిశాని =
ప్రవేశింతునుగాక!, స్థూల సూక్ష్మ కారణ తనువాసనలను విడిచి శుద్ధసాత్విక
ప్రకృతియగు తురీయములో నుండుటే ప్రణవ ప్రవేశము.

మం॥ సమాభగప్రవిశ స్వాహా ॥

సః = అట్టి అంతర్ముఖ వృత్తివగు, భగ = ఓ ప్రణవమా!, మా = నన్ను,
ప్రవిశ = ప్రవేశింపుము, వెలుతురు ప్రవేశించినచో చీకటితొలగినట్లు
బ్రహ్మకారవృత్తి ప్రవేశించినచో మనలోని అనాత్మాకారవృత్తి తొలగిపోవును.

మం॥ తస్మిం త్వహస్రశాఖే । నిభగాహం త్వయి మృజే స్వాహా ॥

భగ = ప్రణవమా!, సహస్రశాఖే = సహస్రారకమలమునందలి, వేయి
దళములగు శబ్ద బ్రహ్మరూపమున వేయిశాఖలుగ పరిణమించు, తస్మిన్
= ఆ, త్వయి = నీయందు, అహం = నేను, నిమృజే = మాలిన్యము పోవునట్లు
కడుగుకొనుచున్నాను, తురీయములోనుండుటే జ్ఞానస్నానము.

**మం॥ యథా౨౨పః ప్రవతాయంతి । యథామాసా అహర్జరం ఏవం
మాం బ్రహ్మచారిణః । ధాతరాయంతు సర్వత స్వాహా । ప్రతి
వేశో౨సి ప్రమా భాహి ప్రమాపద్యస్వ ॥**

ఆపః = ఉదకములు, ప్రవతా = పల్లమయినదారిగ, యథా = ఏ విధముగా,
గచ్ఛంతి = పోవుచున్నవో, యథా = ఎట్లు, మాసాః = నెలలు, అహర్జరం
= సంవత్సరమునుగూర్చి, గచ్ఛంతి = పోవుచున్నవో, ఏవం = ఈ విధముగా,
ధాతః = జగత్కారణమగు ఓ ప్రణవమా! బ్రహ్మచారిణః = బ్రహ్మచారులు,
మాం = నన్ను గూర్చి, సర్వతః = అంతట నుండి, ఆయంతు = వచ్చెదరు

గాక, ఓ ప్రణవమా, నీవు, ప్రతివేశః = సమీపమునందున్న గృహము,
అసి = అయితివి, మాం = నన్ను, ప్రభాహి = ప్రకాశింపజేయుమా!
మాం = నన్ను, ప్రపద్యస్వ = పొందుమా!

పంచమానువాక్ము

మం॥ భూర్భు వస్సువరితి వా ఏతా స్తిస్రో వ్యాహృతయః । తాసాము
హస్తైతాం చతుర్థీమ్ । మాహాచమస్యః ప్రవేదయతే । మహ ఇతి
తద్రహ్మా । స ఆత్మా । అఙ్గాన్యన్యాదేవతాః ॥

వ్యాహ్రియతే ఉచ్యతే ఇతి వ్యాహరః, హృజ్ హరణే, వ్యాహ్రియతే =
ఉచ్యతే = పలుకబడునది, ఇతి, వ్యవహారము. వ్యాహరణం ఉచ్చారణం
తద్విషయత్వాత్ వ్యాహృతిత్వం. వ్యాహరణం = ఉచ్చారణం = పలుకుట, తత్ =
ఆ శబ్దములకు, విషయత్వాత్ = విషయమగుట వలన, వ్యాహృతిత్వము, కరినపదము
వాచకము, ఆపదమునకు సరియైన సులభపదము వాచ్యము. అర్థమైన వెంటనే
మనయంతఃకరణవృత్తి ధరించిన ఆకారమే వాచ్యంపు విషయము, వాచ్యార్థము,
ఇదియే వ్యాహృతి. హరిణ పదము వాచకము, జింక శబ్దము వాచ్యము, మనస్సు
ధరించిన జింక యాకారము వాచ్యార్థమును వ్యాహృతియును నగును, స్థూలము,
జాగ్రత్, విశ్వుడు, విరాట్, ఓత, సద్యోజాతముఖము ఇట్లు ఒకేస్థానమున చెప్పబడున
వన్నియు నొకవ్యాహృతి, వేదాంతమంతయు ఐదు స్థానములందే గురువులు
బోధింతురు. ఈ వ్యాహృతులను ఐదు స్థానములలో ఏస్థానమున చేర్చుకొనవలెనో
గమనించుటే వ్యాహృతులు. వి = విధములుగా, ఆహ్రియంతే = ప్రయుజ్యంతే =
ప్రయోగింపబడునవి, కనుక, వ్యాహృతులు, భూః, భూవః, సువః, ఇతి = అనబడు,
ఏతా = ఈ, చతుర్థీం = నాల్గవదానిని, మహా ఇతి = మహా అని, మాహాచమస్యః
= మహాచమస్యడను ఋషి, ప్రవేదయతే ఉహస్మ = తెలిసికొను, తత్ = ఆ
మహా, బ్రహ్మ = బ్రహ్మము, సః = ఆ మహా, ఆత్మా, అన్యాః దేవతాః = ఇతర

దేవతలు, అంగాని = ఆ బ్రహ్మమున కవయవములు, సంకల్పములున్నచో ప్రత్యగాత్మను చిదాభాసుడనియు, ఎఱుక యనియు మహాకారణ మనియు వ్యవహరింతురు. సంకల్పరహితమైనపుడు ఎఱుకపోయి శుద్ధబ్రహ్మమే మిగులును. దీనినిబట్టి ఉపనిషత్తులో నచటనచట నాల్గవది బ్రహ్మమని యున్నది.

**మం॥ భూరితి వా అయం లోకః । భువ ఇత్యన్తరిక్షం । సువరిత్యసౌ లోకః ।
మహ ఇత్యాదిత్యః । ఆదిత్యేన వాప సర్వేలోకా మహీయన్తే ॥ 2 ॥**

భూః ఇతి = భూః అనెడి వ్యాహృతి, అయం లోకః వై = ఈ లోకము కదా! స్థూలశరీరము బ్రహ్మనిష్ఠలో నూడిపోయినచో భూ లోకసంబంధమే యుండదు కనుక భూః అనువ్యాహృతి భూలోకము స్థూలము, బ్రహ్మపీఠాదుల కర్థము భువః ఇతి = భువః అనెడు వ్యాహృతి, అంతరిక్షం = అంతః ఈక్షతే జగదస్మిన్నిత్యంతరిక్షం. ఈక్షదర్శనే. అస్మిన్ = దీనియందు, అంతః = లోపల, జగత్ = ప్రాతిభాసికజగత్తు, ఈక్షతే = చూడబడును, ఇతి, అంతరిక్షము. సూక్ష్మశరీరము యోగనిద్రలో జడమైనపుడు తోపికలే యుండవు కనుక స్వర్గలోకము. సూక్ష్మము, ఆకాశ నిలయాదులు భువః అను వ్యాహృతి కర్థము, సువః+ఇతి = సువః అనెడు వ్యాహృతి, అసౌ లోకః = ఈ లోకము. కారణ శరీరముచే అనాత్మను గనిపెట్టుటకు శక్తి. ఆవరణ శక్తి ఆనందమయ కోశము, అగ్ని నిలయాదులు సువః వ్యాహృతి. బ్రహ్మైక్యముచే కారణశరీరమనబడు పాతాళలోకముండదు. మహః+ఇతి = మహః అనెడు వ్యాహృతి, ఆదిత్యః వై = ఆదిత్యలోకము, ప్రత్యగాత్మయే ప్రమేయముల వెలిగించు చిదాభాస సూర్యుని, స్వప్నస్మృతి భ్రాంతిసంశయాది జ్ఞేయముల వెలిగించు సాక్షి భాసునిగను, బ్రహ్మమును వెలిగించునపుడు శుద్ధజీవాత్ముడుగను, తానేతానై యుండునపుడు చైతన్యాదిత్యునిగను పరిణమించును.

**మం॥ భూరితివా అగ్నిః । భువ రితి వాయుః । సువరిత్యాదిత్యః ।
మహ ఇతి చంద్రమాః । చంద్రమసావాప సర్వాణి జ్యోతీగ్ంషి
మహీయన్తే ॥ 3 ॥**

భూః ఇతి వా = ఈవ్యాహృతి, అగ్నిః = అగతి, కుటీలం ఊర్ధ్వం వా గచ్ఛతీ త్యగ్నిః అగకుటీలాయాం గతౌ, కుటీలం = కుటీలముగానైనను, ఊర్ధ్వం వా = ఊర్ధ్వముగానైనను, గచ్ఛతి = జ్వలించువాడు, అగ్ని, ఆపోస్థానము నందలి అగ్ని. కైవల్యమునకు సొట్టగా జ్వలించినచో సరస్వతీ స్వరూపమున శబ్దబ్రహ్మముగను, కైవల్యమువైపుగా నూర్ధ్వమునకు మండినచో మనోబుద్ధి జీవేశులదాటు సుషుమ్న మార్గమున ప్రయాణమగు జ్యోతిగను వెలుగు అగ్నియగును. వాతీతి వాయుః వాగతి గంధనయో, వాతి = విసిరెడువాడు ఆకాశ స్థానమునందలి మనస్సెట్లు విసురునో అటులనె మనము పోవుచున్నాము. ఇంటిమీద గాలిపడినది, కొడుకు మీద గాలి పడినది, అనినపుడు మనస్సెట్లువైపు విసిరినదనియర్థము, ఆకాశపు పరక భాగము వాయుర్ధాంశమున చేరి మనస్సైనందున నిట్టిమానసమే వాయు రూపియగు భువః! భువః ఇతి వాయుః = భువః యనెడు వ్యాహృతి, సువః ఇతి ఆదిత్యః = సువః అనెడు వ్యాహృతి కారణమునందలి రూపముల వెలిగించు చిదాభాస సాక్షిరూప సూర్యుడు. మహ ఇతి చంద్రమాః = ఇటు చిదాభాసుడై ప్రమలచేతను, అటు సాక్షియై భ్రమస్వప్న స్మృతి సంశయ పదార్థములగు అప్రమలచేతను, ఇంకను వీనిదుడిచి శుద్ధ బ్రహ్మమయి బ్రహ్మానందము చేతను ఆహ్లాదింపజేయు మహాకారణ స్వరూపియైన చంద్రుడే, మహః స్వాణి = సమస్తములయిన, జ్యోతింషి = తెలిసికొను ప్రకాశములు, చంద్రమసావావ = చంద్రునిచేతనే, మహీయంతే = మహిమ పొందుచున్నవి, చంద్రునివెలుగుచే నివి వెలుగుచున్నవే కాని స్వయముగా జడములే.

మం॥ భూరితి వా ఋచః । భువ ఇతి సామాని । సువ రితి యజూగ్ంషి।

మహ ఇతి బ్రహ్మ । బ్రహ్మణా వావ సర్వే వేదా మహీయన్తే ॥ 4 ॥

భూరితివాఋచః = ఇదిఋక్కు ఋచ్యంతే దేవాః అనయేతి ఋక్, అనయా = దీనిచేత, దేవాః = దేవతలు, ఋచ్యంతే = స్తోత్రముచేయబడుదురు, ఇతి, ఋక్కు, ఆపోస్థానమునందలి శబ్దబ్రహ్మమే ఋక్, సృతిపావమితి సామ. షోఅంతర్కర్మణి, పాపం = పాపమును, సృతి = నశింపచేయునది, సామము, భువ

ఇతిసామాని = కారణమునందలి విషయముల కనిపెట్టు శక్తిదేవునివైపు తిరిగినచో పాపనాశనమగును కనుక సామమును కారణమున చెప్పవలయును, భువః యను వ్యాహృతి యిది. ఇజ్యంతే అనేనేతి యజుః అనేన = దీనిచే, ఇజ్యంతే = పూజింప బడుదురు. ఇతి, యజుః = మనసుచేతనే, పూజలు కనుక సూక్ష్మమున నిచట సువను చెప్పవలయును. మహాః ఇతి బ్రహ్మ = బ్రహ్మమే మహాః, సర్వేవేదాః = సమస్త వేదములు, బ్రహ్మణా = బ్రహ్మముచేతనే, మహీయంతే వావ = మహిమ నొందుచున్నవి, బ్రహ్మములోలీనమై బ్రహ్మమేతానైనచో మన నుండియే ఋగ్యజుస్సామ వేదాంశములు వెడలును. మూడు వేదము లున్నచో బ్రహ్మమధర్వణ వేదము గను, వేదాతీతులమైనచో బ్రహ్మముగను మాఱిపోదుము.

మం॥ భూరితి వై ప్రాణః । భువ ఇత్యపానః । సువరితి వ్యానః । మహ ఇత్యన్నం । అన్నేన వావ సర్వే ప్రాణా మహీయన్తే ॥ 5 ॥

భూరితివై ప్రాణః = ఇదిప్రాణము, ప్రాణవాయువు నీటిని త్రాగునది కనుక నాపోస్థానమున ప్రాణమును, భువ ఇత్యపానః = ఇది అపానము, ప్రాణాపానములే ద్వంద్వములన్నియు అగుటచే బుద్ధి మానసములే ప్రాణాపానములు. మనసున కాకాశ స్థానమగుటచే అపానము నిచట చెప్పవలయును. సువ+ఇతి, వ్యానః = విశేష మనంత్యనేన వ్యానః, అనేన = దీనిచే, విశేషం = విశేషముగా, అనంతి = బ్రతుకుదురు, కనుక వ్యానము, వినయతీతి వ్యానః వినయతి = శరీరము నందంతట నుండునది, ఇతి, వ్యానము, కారణమునందలి జీవకళయే వ్యానమే సువః. అద్యతేస్మ అన్నం, అద భక్షణే. అద్యతేస్మ = భక్షింపబడునది, అన్నము. ఆపో జ్యోతులన్నా న్నాదములు అట్లే పృథివ్యాకాశములన్నా న్నాదములు ఇట్టి అన్నమ్ మహాః ఇతి. సర్వే ప్రాణాః = సమస్తప్రాణములు, అన్నేన = అన్నము చేత, మహీయంతే వావ = మహాకారణ స్వరూపియగు అన్నముచే మహిమనొందుచున్నవి.

మం॥ తావా ఏతాశ్చతస్రశ్చతుర్థా । చతస్రశ్చతస్రో వ్యాహృతయః । తా యో వేద స వేద బ్రహ్మ । సర్వేఽస్మై దేవాః బలిమాపహన్తి ॥ 6 ॥

తాః = ఆ, ఏతాః = ఈ, చతస్రః = నాలుగువ్యాహృతులు, చతుర్థావా = నాలుగు విధములుగదా! వ్యాహృతయః = వ్యాహృతులు, చతస్రః చతస్రః = నాల్గేసి నాల్గేసి యగును, తాః = వానిని, యః = ఎవడు, వేద = జ్ఞేయములనుగా చేసికొని తెలియునో, సః = ఆతడు, బ్రహ్మ = బ్రహ్మమునే, వేద = అంతర్ముఖ వృత్తిచే బ్రహ్మము జ్ఞేయమైనపుడెరుగును, అస్మై = ఇతనికి, సర్వేదేవాః = దేవత లందఱు, బలిం = పూజోపకరణములుగా, ఆవహంతి = మార్చునొందుచున్నారు.

షష్ఠానువాకము

మనోమయైశ్చిబ సుఖత బ్రహ్మోపాసనము

మం॥ స య ఏషోఽంతర్ హృదయ ఆకాశః । తస్మిన్నయం పురుషో
మనోమయః । అమృతో హిరణ్మయః ॥ 1 ॥

మం॥ అన్తరేణ తాలుకే । య ఏష స్తన ఇవావలంబితే । సేంద్రయోనిః
యత్రాసౌ కేశాంతో వివర్తతే । వ్యపోహ్య శీర్షకపాలే ॥ 2 ॥

మం॥ భూరిత్యగ్నో ప్రతితిష్ఠతి । భువరితివాయౌ ।
సువరిత్యాదిత్యే । మహ ఇతి బ్రహ్మణి ॥ 3 ॥

మం॥ ఆపోనీతి స్వారాజ్యం । ఆపోనీతి మనసస్పతిమ్ ।
వాక్పతి శ్చక్షుస్పతిః । శ్రోత్రపతి ర్విజ్ఞానపతిః ॥ 4 ॥

మం॥ ఏతత్తతో భవతి । ఆకాశ శ్వరీరం బ్రహ్మ । సత్యాత్మ
ప్రాణారామం । మన ఆనందం । శాన్తి సమృద్ధం ।
అమృతం । ఇతి ప్రాచీనయోగోపాస్వ ॥ 5 ॥

అంతః హృదయే = హృదయమునందు తుదివఱకు, యః = ఏ, ఏషః = ఈ, ఆకాశః = ఆకాశమున్నదో, తస్మిన్ = దానియందు, మనోమయః =

మనోమయుడును, అమృతః = మరణధర్మము లేనివాడును, హిరణ్మయః = జ్యోతిర్మయుడును అగు, సః = ఆ, అయం = ఈ, పురుషః = పురుషుడున్నాడు.

తాలుకే అంతరేణ = దౌడల మధ్యభాగమున, యః = ఏ, ఏషః = ఇది, స్తన ఇవ = స్తనమువలె, అవలంబతే = ఆశ్రయించియున్నదో, యత్ర = ఎచ్చట, కేశాంతః = కేశముల తుది, వివర్తతే = దొర్లుచున్నదో, శీర్షకపాలే = శిరస్సును కపాలమును, వృషోహ్య = విభజించి బయలు వెడలు నదెయ్యదియో, సా = అది, ఇంద్రయోనిః = పరమైశ్వర్య స్వరూపముగు పరమాత్మను బొందుటకు కారణమైన మార్గము.

ఇట్టి పరమాత్మ ప్రాప్తిని బొందిన విద్వాంసుడు, భూః ఇతి అగ్నే = భూః అనబడు వ్యాహృత్యాత్మకమైన అగ్నియందు, ప్రతితిష్ఠతి = ప్రతిష్ఠింపబడిన వాడగుచున్నాడు, భువ ఇతి వాయౌ = భువః అనబడు వ్యాహృత్యాత్మకమైన వాయువునందు, ప్రతితిష్ఠతి = ప్రతిష్ఠింపబడిన వాడగుచున్నాడు. సువః ఇతి ఆదిత్యే = సువః అనబడు వ్యాహృతియే స్వరూపముగాగల సూర్యునందు, ప్రతితిష్ఠతి = ప్రతిష్ఠింపబడిన వాడగుచున్నాడు. మహా ఇతి బ్రహ్మణి = మహా అనబడు నాల్గవ వ్యాహృతియే స్వరూపముగాగల బ్రహ్మమునందు, ప్రతితిష్ఠతి = ప్రతిష్ఠింపబడిన వాడగుచున్నాడు.

స్వారాజ్యమ్ = స్వారాజ్యమును, ఆప్నోతి = పొందుచున్నాడు, మనస స్పృతిమ్ = మనస్సుయొక్క అధిపతిత్వమును, ఆప్నోతి = పొందుచున్నాడు, వాక్పతిః మాటల యొక్క అధిపతిత్వమును, ఆప్నోతి = పొందుచున్నాడు, చక్షుస్పతిః = నేత్రాధిపతిత్వమును, ఆప్నోతి = పొందుచున్నాడు, శ్రోత్రపతిః = శ్రవణాధిపతిత్వమును, విజ్ఞానపతిః = విజ్ఞానాధిపతిత్వమును, ఆప్నోతి = పొందుచున్నాడు.

తతః = పిమ్మట, ఏతత్ = ఇది అనగా ఈ దిగువ చెప్పబోవునది, భవతి = అగుచున్నాడు, ఆకాశ శరీరం = ఆకాశమువలె ఉన్నదోలేదో అనునట్టి స్థూల శరీరము గలవాడును, సత్యాత్మ = శాశ్వతమైన ఆత్మస్వరూపుడును, ప్రాణారామం = కేవలసూక్ష్మమైన ప్రాణముతో సుఖముగ క్రీడించువాడును, మన ఆనందం = ఆనందమును పొందిన మనస్సుగలవాడును, శాంతి సమృద్ధం = చిత్తోపరతి దండిగా

గలవాడును, అమృతం = మరణధర్మము లేనివాడును, బ్రహ్మ = (తుదకు) బ్రహ్మ స్వరూపుడును, భవతి = అగుచున్నాడు. కనుక, ప్రాచీనయోగ్య = ఓ ప్రాచీన యోగ్యుడా! ఉపాస్య = ఉపాసింపుము.

తాత్పర్యము :- (1) హృదయ కమలమునందు తుదివఱకు ఆకాశ మున్నది. ఈ హృదయాకాశమునందు మనోమయుడును, జ్యోతిర్మయుడును, మరణ ధర్మము లేనివాడును నగు పురుషుడున్నాడు.

(2) ఈ పురుషుడు పరమాత్మను పొందుటకు కారణమైన మార్గమొకటి యున్నది. అదేదనిన, రెండు దౌడలమధ్య ప్రదేశమును స్తనమువలె నేది ఆశ్రయించి యున్నదో, ఎచ్చట పద్మకేశముల తుది దొర్లుచున్నదో, శిరస్సును కపాలమును విభజించి బయలు వెడలునదేదో, అట్టిమార్గమే పరబ్రహ్మ ప్రాప్తికి కారణము.

(3) ఇట్టి మార్గమున ప్రయాణముచేయు పురుషుడు, భూః అనబడు వ్యాహృతియే స్వరూపముగాగల అగ్నియందు ప్రతిష్ఠింపబడుచున్నాడు. భువః అను వ్యాహృత్యాత్మకమగు వాయువునందు ప్రతిష్ఠితుడగును. మఱియు సువః అనబడు వ్యాహృతియే స్వరూపముగాగల సూర్యునందు ప్రతిష్ఠింపబడుచున్నాడు. పిమ్మట మహః అనబడు వ్యాహృత్యాత్మక బ్రహ్మమునందు ప్రతిష్ఠితుడగును.

(4) ఇట్లు ప్రతిష్ఠపొందిన పురుషుడు స్వారాజ్యమును పొందుచున్నాడు. ఆ స్వారాజ్యము లభించినచో, మనస్సు యొక్కయు, వాక్కుల యొక్కయు, నేత్రముల యొక్కయు, శ్రోత్రములయొక్కయు విజ్ఞానముయొక్కయు ఆధిపత్యము లభించును. ఇట్టి ఆధిపత్యము గలవాడే స్వారాజ్యమును పొందినవాడు.

(5) స్వారాజ్యమును సంపాదించిన పిదప నిదియగుచున్నాడు ఏదనగా ఆకాశమువలె స్థూలశరీరముండియు లేనిదానివలె సూక్ష్మమగుచున్నది. శాశ్వత ఆత్మయే తానగుచున్నాడు. ప్రాణవాయువుతో సుఖముగ క్రీడించును. ఆనందమును పొందిన మనస్సుగలవాడును, సమృద్ధమైన శాంతిని పొందును. తుదకు మరణ ధర్మమే లేనట్టి బ్రహ్మమే తానగుచున్నాడు.

గురుశిష్యులు

ఈ స్వారాజ్యము పొందెడు ఉపాయమును, మహాచమస్యుడను గురువు ప్రాచీన యోగ్యుడను శిష్యునకు ఉపదేశించెను.

మహా చమస్యుడు

చమస మనగా సోమపానము కొఱకుంచబడిన పాత్ర, ఇట్టి యజ్ఞపాత్ర గలవాడు చమసుడు. మహాత్ అనగా గౌరవింపదగినదని యర్థము. మహాచమస మనగా గౌరవింపదగిన యజ్ఞపాత్ర. ఇట్టి పాత్రగలవాడు మహాచమసుడు. మహా చమసుని నుండి పుట్టినవాడు మహాచమస్యుడు.

యజ్ఞపాత్రయగు చమసము వాక్కు

అమృతమును పుట్టించునది సోమము. యజ్ఞమనగా పూజించుట. యజ్ఞమున సోమమును తడుపుదురు. కనుకనే యజ్ఞమునకు సవమనియు పేరుగలదు. సోమమనగా నేదియో, యజ్ఞమనగానేమో విశదముగా తెలియుటకై (తైత్తిరీయోపనిషత్) నారాయణ ప్రశ్నము, ఎనుబదవ అనువాకము చదువ వలయును. ఆ విషయమును వివరించెదను.

అంతర్యాగము

బ్రహ్మసాక్షాత్కారము పొందెడు జీవన్ముక్తుని యజ్ఞమునకు ప్రత్యగాత్మయే యజమానుడు. తనయందున్న దేవునకు ప్రత్యగాత్మయని పేరు. శ్రద్ధయే భార్య, శరీరమే ఇధ్మము. ఇధ్మమనగా సమిధ. అనగా అగ్నిగుండమునవేయు కట్టెలు మొదలగునవి సమిధలు. ఇంధే అగ్నిరనేన ఇంధనం. అనేన = దీనిచేత, అగ్నిః = అగ్ని, ఇంధే = ప్రకాశించును, దీనిచేత అగ్ని ప్రకాశించును. కనుక ఇంధన మనియు, ఇధ్మమనియు పేరు.

హృదయము వేది. వేదియన యజ్ఞముకొరకు చదరముగా నలంకరింపబడిన

భూమి, వెండ్రుకలు, దర్భలు, దర్భ అనగా గలుగు, శిఖయే వేదము. కామము నెయ్యి, కోపము పశువు, తపస్సు అగ్ని, బహిరంతరింద్రియములు ప్రశాంతముగ నుండుటే దక్షిణ. వాక్కు హోత, హోత అనగా హోమముచేయువాడు. ఋగ్వేదము నెఱింగినవానికి హోత అనిపేరు. ప్రాణము ఉద్ధాత. దేవతలను గట్టిగా స్తోత్రముచేయు సామవేదము నెఱింగినవాడు ఉద్ధాత. నేత్రము అధ్వర్యుడు. యజుర్వేదము నెఱింగినవాడధ్వర్యుడు. శ్రోత్ర మగ్నీధ్రుడు. అగ్నీధ్రుడన అగ్నిని ప్రకాశింపజేయువాడు.

ఎంతకాలము బ్రహ్మనిష్ఠ ధరింపబడునో అదియేదీక్ష. దేనిని భుజించునో అదియే హవిస్సు, హవిస్సునగా అగ్నియందు వ్రేల్చునవి. ఏది త్రాగుచున్నాడో అదియే సోమపానము. ఏది క్రీడింపబడుచున్నదో అది ఉపసదిష్టులు. ఉపసదిష్టు లనగా యజ్ఞమునందు ప్రోక్షించి హింసించుటకు తగిన పశువులు మొదలైనవి. ఏది సంచరించుట, కూర్చుండుట, లేచుట గలదో అదే ప్రవర్ణము. ప్రవర్ణమనగా యాగముచేయు పద్ధతి. వాక్యే ఆహవనీయాగ్ని, ఆహవనీయాగ్ని అనగా ఆహూతి చేయుటకు తగిన అగ్ని. పలుకుటయే ఆహూతి. బ్రహ్మనిష్ఠుడు తన విజ్ఞానమునే హోమము చేయుచున్నాడు.

బ్రహ్మయజ్ఞమును విశదీకరించుట

గురువుచెప్పిన మౌనవాఖ్యయందు నిల్చినప్పుడు సంకల్పములును, శ్వాసయు నిలిచిపోవును. అట్టి సమయమున ఆనందముగ నుండును. ఈ బ్రహ్మానందము ననుభవించువాడు జీవన్ముక్తుడు. అందరును జీవన్ముక్తి సుఖము అనుభవించవచ్చును. ఇదే దేవతార్చన. ఇదే బ్రహ్మయజ్ఞము, ఇదే ఆత్మపూజ. యోగనిద్ర, మోక్షము అనియు దీనికే పేర్లు గలవు.

బ్రహ్మయజ్ఞమునకు ప్రత్యగాత్మయే యజమానుడు. భార్య లేనివాడు యజ్ఞకర్తగా నుండుటకు అర్హుడుకాదు. అట్లే శ్రద్ధలేనివాడును బ్రహ్మయజ్ఞమునకు అర్హుడుగానేరడు, కాబట్టి శ్రద్ధయే భార్య. బ్రహ్మనిష్ఠయందీ స్థూలశరీరమే యుండియు

లేని దానివలె నుండును. కనుక స్థూలశరీరమే ఇంద్రుని, లోకమున స్థూల శరీరమునకు కట్టెఅని చెప్పుకొనెదరు. కాబట్టి స్థూలశరీరమే ఇంద్రుడు.

హృదయము - మనస్సు

హ్రియతే విషయై రితి హృదయం, విషయైః = విషయములచేత, హ్రియతే= హరింపబడునది. విషయములచేత హరింపబడునది హృదయము.

తే॥ దంతములు జిహ్వకుత్తుక తాలు తలము

కంఠనాళంబు హృదయం బగణ్యచరిత

మతీయు లోపల నెచటికి మనసు మెలగె

దాకదలప్పుక యచటన యాగవలయు ॥

(భారతం. అశ్వ. ప్ర. 216 పద్యం)

దంతములు, నాలుక, కుత్తుక, దౌడలు, కంఠనాళము ఇవి అన్నియు కలిసియే హృదయము. అనగా స్వరపేటిక మొదలు పెదవులవరకుగల బయలే హృదయాకాశము. ఇదే హృదయము. ఈ హృదయమున మనస్సు సంచరించు చున్నదనియు, నెచ్చటెచ్చట మనస్సు చరించునో అచ్చటచ్చటనే నిల్చువలయు ననియు అర్థమేర్పడుచున్నది.

మనస్సు రెండు విధములు

జంగమ మనస్సునియు, స్థావరమనస్సునియు మనస్సు రెండు విధములు. ఈ విషయము భారతములో అశ్వమేధపర్వము రెండవ అశ్వాసమున నిరువదియవ పాదముననున్నది. వాక్కువలన వెలువడునట్టి అక్షరములు, మంత్రములు, సర్వము నివి జంగమ మనస్సు. లోపలనే సంకల్పములను చేసికొనుచుండునది స్థావరమనస్సు.

సంకల్పములు - మాటలు

సూక్ష్మముగ సంకల్పించుకొను సమయమున ఉపజిహ్వాయనగా కొండ నాలుక చలించుచుండును. గొణగుకొను చుంటిమేని చిఱునాలుక, నాలుక చలించును. మాటలను బయటకు వెదలించునప్పుడు జిహ్వాపజిహ్వలు, పెదవులు

చలించును. మనస్సును ఉదానవాయువును కలిసికొని వాక్కును వెలార్చుననియు, ఈ వెలార్చుటచేతనే మాటలు గలుగుచున్నవనియు నశ్వమేధ పర్వమున ఉన్నది. ఈ విషయములనుబట్టి చూడగా సూక్ష్మమైన మాటలే సంకల్పములు. స్థూల సంకల్పములే మాటలునని తెలియుచున్నందున, హృదయము వాక్కునందే యున్నదనియు, హృదయమునందు మనస్సు చరించుచున్నదనియు గోచర మగుచున్నది.

బ్రహ్మవ్రాత

కొండనాలుక క్రింద యొక యుమ్మినీటి గుంతయున్నది. ఈ గుంతయే బ్రహ్మదేవుని మసిబుడ్డి. ఈ గుంతలోని ఉమ్మినీరే మసి. నాలుకయే కాగితము. కొండనాలుకయే లేఖిని, మన మెప్పుడును ఏదైన నొకటి యనుకొనుచునే యుండుము. ఈ అనుకొనుటయే సంకల్పము. ఈ సంకల్పములే బ్రహ్మవ్రాత. మసియెప్పుడు ముగిసిపోవునో అప్పుడే బ్రహ్మవ్రాత ముగియును. అనగా ఉమ్మి నీరింకిపోయినచో మరణింతుము! ఇదే బ్రహ్మవ్రాత.

గురువు బ్రహ్మవ్రాతను చెఱచును

బ్రహ్మవ్రాతను చెఱచి స్వంతవ్రాత వ్రాయువాడు గురువని పెద్దలు చెప్పుదురు. ఎట్లనగా బ్రహ్మవ్రాత సంకల్పములని చెప్పితిగదా! స్థూల సంకల్పములే మాటలు కనుక మాటలు విడిచినచో సంకల్పములను విడిచినట్లగును. కనుకనే వేమన యోగియిట్లు చెప్పెను.

అ|| మాటలుడుగకున్న మంత్రంబు దొఱకదు
మంత్రముడుగకున్న మనసు నిలదు
మనసు నిలువకున్న మణిముక్తి లేదయా
విశ్వదాభిరామ వినురవేమ.

మాటలు విడుచుటే మంత్రము. ఇట్టైనచో పంచాక్షరీ, అష్టాక్షరీ మొదలగు మంత్రములన్నియు మాటలేగదా. ఈ మంత్రములన్నియు ముక్తిని ఇయ్యలేవనియు స్పష్టము.

మాటలన్నియు శ్వాసవాగ్ధ్వారమున వచ్చుటచే నేర్పడుచున్నవి. కనుక శ్వాసయే మంత్రము. ఉచ్ఛ్వాసనిశ్వాసలే వేదంబులని భాగవతము నందుకూడ వున్నది. ఈ శ్వాసకే అజపానామ గాయత్రీ మహామంత్రమని పేరుగలదు. ఈ అజపానామ గాయత్రీ సూక్ష్మమునెఱిగి నిల్చినచో సంకల్పము లణగిపోవును. నిస్సంకల్పమే బ్రహ్మవ్రాతను జెఱచుట. సంకల్పరహితమగు నట్టి సూక్ష్మమును దెలుపునతడు గురునాథుడు. కనుకనే శ్రీ గురుదేవుడు బ్రహ్మవ్రాతను జెఱచునని యార్కులు చెప్పుచున్నారు.

బ్రహ్మనిష్ఠలో నిల్చువిధము

కుడిపాదమును యెడమతొడపై వేసికొనుము. ఎడమపాదమును కుడి తొడపై నుంచుకొనుము. దీనికే పద్మాసనమనిపేరు. ఇది చేతకానివారు ఒక పాదమును తొడపైవేసికొని మఱియొక పాదమును ఒక తొడక్రింద యుంచుకొనినను సరియే. దీనికి వీరాసనమని పేరు. పిదప శరీరమును సమానముగా నుంచుకొన వలెను. అనగా నిజ్ఞున నీల్గికూర్చొనక వంగియునుండక సమముగా నుంచుకొన వలెను. పెదవులను, నాలుక కొనను, చిఱునాలుకను ఈ మూటిని గదలింపక నిశ్చల ముగ నుంచవలెను. శ్వాస స్వయముగ నాడుచుండగా సూక్ష్మదృష్టితో నూరక చూచుచుండ వలెను. శ్వాసను విడుచుటగాని బిగబట్టుటగాని మనము చేయగూడదు. కనుకనే

**తే॥ ముక్కు బిగబట్టకేగాలి మూటగట్టి
పట్ట పసలేని పెనుబయల్ ప్రాకనేర్చి
అద్భుతానందమును బొందునతడు యోగి
నవ్యతరభోగి శ్రీ సదానందయోగి ॥**

అని యార్యవచనమున్నది.

శ్వాసను ఉంచు పద్ధతి

శ్వాసను స్వయముగా నాడనియ్యవలెను. అది యాడుచుండగా నూరక దానివైపు జూచుచున్నచో నిలిచిపోవును. సూక్ష్మమై కొంతసేపటికి కేవలము చిన్నగా

నాడుచుండును. అదియు కొంతసేపటికి నిలిచిపోవును. శ్వాస నిలుచుకొలదియును మనస్సు బ్రహ్మకారమగుచుండును. ఇదే పెనుబయల్ ప్రాకనేర్పుట. ఇట్లుండగా నానందమతిశయించును. ఇట్టియానందమును బొందువాడే యోగి.

కాలాగ్ని

ప్రతి జీవుని యాయువంతయును కాలాగ్నిచే దగ్ధమగుచున్నది. ఇట్లుండియు నెవడును గుర్తించుటలేదు. ఇది చాలా మూఢత్వము. ఈ కాలాగ్నికి సంకల్పములే కట్టెలు. సంకల్పించినచో శ్వాస అనబడు పొగ యెక్కువగును. సంకల్పించనిచో శ్వాస ఆడదు. కనుక శ్వాసయే పొగ. పలుకులే అగ్నిజ్వాలలు. వినునట్టి శ్రోత్రేంద్రియమే యుష్ణము. చూపులే మిఠుగురులు. కట్టెలను వేయకున్నచో పొగయుండదు. కొంతసేపటికి జ్వాలలు పోవును. మిఠుగురులును నశించును. ఉష్ణముకూడ క్రమముగా నశించును.

మృత్యువును గెల్పుట

బ్రహ్మనిష్ఠయందు నిలువగా సంకల్పముల స్థానములగు పెదవులు, జిహ్వాపజిహ్వాలు కొంతసేపటికి నిశ్చలములగును. సంకల్పములు తగ్గగానే శ్వాసయు తగ్గును. శ్వాసతగ్గినవెంటనే ప్రపంచమును చూచునట్టియాశ యణగి నేత్రములను దెఱచుటకు నిష్టముండదు. కొంతసేపటికి మాటలాడుట యందును నిష్టముండదు. జ్వాలలే పలుకులు కనుక పలుకులణగినచో జ్వాలలు అణగినట్లగును. మఱికొంతసేపటికి నితరులు తనవద్ద మాటలాడినను వినబడదు. ఇప్పటికి ఉష్ణముణిగి నట్లగును. వినబడినను నెచ్చటనో మాటలాడినట్లుండును. కొంతసేపటికి బొత్తిగా వినబడదు. ఇట్టిస్థితిలో కాలాగ్నియొక్క వేడిమికూడా నణగినదని తెలియ వలెను.

కాలాగ్ని ఇట్లు లోకమును ధ్వంసము చేయుచున్నది. గురుకృపకు పాత్రులమై కాలాగ్ని యనబడు మృత్యువును గెల్చి అమృతస్వరూపమగు మోక్షము నొందుటే మానవుని జీవితము సఫలీకృతము, లేనిచో ధన్యుడు కాజాలడు.

చిన్మూద్ర

బ్రహ్మనిష్ఠలో కూర్చున్నప్పుడు చిన్మూద్రధారిగా నుండవలెను. చిటికెన

వ్రేలు స్థూలశరీర సంజ్ఞ, ఉంగరపువ్రేలు సూక్ష్మశరీర సంజ్ఞ. నడిమివ్రేలు కారణ శరీర సంజ్ఞ. ఈ మూడునుగలిసి దేహము. కనుక ఈ మూడువ్రేళ్ళను కలిపి చాచి పెట్టవలెను. చూపుడు వ్రేలు జీవుడు. బొటనవ్రేలు ప్రత్యగాత్మ. తనలోని దేవుని స్వరూపమునకు ప్రత్యగాత్మయని పేరు. చూపుడువ్రేలిని బొటనవ్రేలితో చేర్చవలెను. దీని అర్థమేమనగా దేహమును తొలగిద్రోచినచో జీవుడు దేవునిలో నైక్యమగుచున్నాడని తెలియుము. ఇట్టి చిన్మూర్తిన రెండుమోకాళ్ళపై రెండు చేతులతోనుబట్టి వెలకిలగా నుంచవలెను.

హృదయమే వేది

బ్రహ్మనిష్ఠా సమయమున నిర్మలముగ నుంచిన వాక్కి హృదయము అని యిన్ని విషయములను విశదీకరించుట వలన అర్థమైనది.

వెండ్రుకలే ధర్మలు

దృణాతి కరాదిక మితిదర్శః. ద్యూవిదారణే. కరాదికం = చేతులు మొదలగు వానిని, దృణాతి = చీల్చునది. చేతులు మొదలగు వానిని చీల్చునది ధర్మ. బ్రహ్మ యజ్ఞము నందలి ధర్మయేదనగా హృదయమును చీల్చునది ధర్మ. ఇదే హృదయము నందలి వెండ్రుకలు.

హృదయాకాశ దర్శ

హృదయమును చీల్చివేసినట్లు ఒక్కొక్క అక్షరము బయటకు వెడలుచున్నది గదా! 'ట' అని పలికినపుడు నాలుకకొన యెచ్చట నొత్తుచున్నది? ఇట్లే ప్రతి అక్షరమునకును నొక్కొక్కస్థానమున్నది. ఈ స్థానములే ధర్మలు. హృదయ కమలము యొక్క కేశములు హృదయమునుండి బయటకు వెడలుచున్నందున వెండ్రుకలవలె పెరిగినవని చెప్పవలెను.

అక్షర స్థళములు

- (1) అ ఆ క ఖ గ ఘ ఙ హః, ఇవి కంఠమున పుట్టును. ఆకాశస్థానము.
- (2) ఇ ఈ చ ఛ జ ఝ ఞ య, శ, ఇవి దౌడలందు బుట్టును. వాయుస్థానము.
- (3) ఋ ఌ ట ఠ డ ఢ ణ ర, ష ఇవి మూర్ధమున బుట్టును.

అగ్నిస్థానము. (4) లు లూ త థ ద థ న ల స, ఇవి దంతములందు బుట్టును. జలస్థానము.

(5) ఉ ఊ ప ఫ బ భ మ, ఇవి పెదవులందు బుట్టును. పృథివీస్థానము. ఇట్టి అక్షరస్థానములే దర్శలు.

శిఖయే వేదము. శిఖ యనగా నిది యొక యజ్ఞములోని భాగము. వేదమే శిఖయైయున్నది. వేదమనగా శబ్దజాలమే. శబ్దబ్రహ్మమే వేదము.

కామదహనము

కామమే నెయ్యి. నేతిని నెట్లు అగ్నిలో వ్రేల్చెదమో బ్రహ్మనిష్ఠలో కామమును కాల్చివేయవలెను. అనగా బ్రహ్మనిష్ఠలో నెక్కువగా నిలిచితిమేని కామము నశించును, లేనిచో కామము నశింపదు. వాక్యే బ్రహ్మకు కామదోహిని యని యశ్వమేధపర్వమున చెప్పబడినది. బ్రహ్మనందమును పొందినచో కామము నశించును. ఇదే కామదహనము.

పశు సంహారము

కోపమే పశువు. ఈ కోపమును సంహారము చేయవలెనుగాని కేవల పశుసంహారము చేయరాదు. పశువును సంహరించి యజ్ఞము చేసినను మోక్షము లేదని శాంతిపర్వమున నున్నది. కోపమును సంహరించెడు యజ్ఞమే బ్రహ్మయజ్ఞము. కోపమును సంహరించుటకు తపస్సే అగ్ని. బాహ్యేంద్రియములను, అంతరింద్రియములను వృత్తులనుండి మఱిించి బ్రహ్మనందమున లీనముచేయుటయే దక్షిణ. ఈ దక్షిణతో దేవుడు తృప్తినొందునేగాని కేవల ధనముచే దేవుడు తృప్తినొందదు.

ఋత్విజులు

హోమము చేయువాడు హోత. సర్వమును హోమముచేయునది వాక్యే గనుక యీ వాక్యే హోత.

ప్రాణము ఉద్ధాత

బ్రహ్మదేవుడు వాక్కుకంటే మనస్సే ఎక్కువయని చెప్పినందున వాక్కు మూర్ఛపోయెను. ఇట్లు కొఱతపడిన వాక్కును ప్రాణవాయువు పూర్తిచేసి తృప్తిపరచెను. అశ్వమేధపర్వము ద్వితీయ ఆశ్వాసము, ప, 23

క॥ ప్రాణాపానంబులయెడ,
వాణినిలుచు గాన ప్రాణవాయు వౌదవి
తతీక్షణత్వ ముడిపె నిది గీ
ర్వాణజేష్ఠ ప్రభావవాసిత యగుటన్ ॥

ప్రాణాపానవాయువులందు వాక్కునిలుచును కనుక ప్రాణవాయువు పుట్టి వాక్కుయొక్క తక్కువదనమును పోగొట్టెను. కనుక ప్రాణవాయువు గూడ బ్రహ్మతో సమానమైన ప్రభావము గలదియని చెప్పబడెను. కనుక ప్రాణము ఉద్ధాత. గట్టిగా శబ్దించవలెననిన ప్రాణముయొక్క సహాయము వాక్కునకు కావలయును.

నేత్రము అధ్యర్చుడు

యజుర్వేదమును నడుపువాడధ్యర్చుడు. యజుర్వేదమనగాపూజ. బాహ్య పూజలన్నియు నేత్రానందమును కలిగించును. ఇయ్యాత్మపూజ చేయుటకు జ్ఞాన నేత్రము ముఖ్యము. జ్ఞాననేత్రమే అధ్యర్చుడు.

శ్రోత్రము అగ్నిధ్రుడు

శ్రోత్రముచే శ్రవణమును చేయకున్నచో జ్ఞానాగ్ని కలుగనేరదు. అగ్నిని ప్రకాశింపజేయువాడు అగ్నిధ్రుడు. జ్ఞానాగ్నిని ప్రకాశింపజేయు శ్రోత్రేంద్రియమే యాత్మపూజ కగ్నిధ్రుడు.

దీక్షాదులు

బ్రహ్మమునందు లీనమగుదాక పట్టుదలతో బ్రహ్మవలోకనము చేయుటే దీక్ష. బ్రహ్మనిష్ఠుడు పుణ్యపాపములను ధ్వంసముచేసికొనుచున్నందున నివియే యాతనికి భోజనము. బ్రహ్మానందరసమును ద్రాగుచున్నందున నిదియే సోమ పానము. మనోవాసనలు నశించుచున్నవి గనుక యివియే యుపనదిష్ఠులు. మనో వాసనలే క్రీడలు. ఈ క్రీడలను నశింపజేయవలెను.

బ్రహ్మవిదుని ప్రవర్ణము

బ్రహ్మనుసంధాన సమయమున నెక్కడికో మనస్సుపోవును. దానిని త్రిప్పుటకై యత్నము చేయవలెను. బ్రహ్మమునందు లీనము చేయించవలెను. మనో సంచారమే తనసంచారము. త్రిప్పునట్టి ప్రయత్నమే లేచుట. లీనముచేయుటయే కూర్చుండుట. ఇదే ప్రవర్ణము.

ఆహుతి మొదలైనవి

సర్వమును హరించు బ్రహ్మగ్ని వాక్కునందున్నందున వాక్కే ఆహవ నీయాగ్ని. ఇచ్చట సర్వ సంకల్పములు దగ్ధమగును. ఇట్టి దగ్ధమును బ్రహ్మనిష్ఠుడు చేయును. కొంతసేపటికి బ్రహ్మవిదునకు మాటలాడుటయందును ఇష్టముండదు. ఇట్టి పలుకులే ఆహుతియైనవి. విజ్ఞానముగూడ బ్రహ్మానందములో మునిగిపోయి నందున విజ్ఞానమే హోమమయ్యెను. ఈ సర్వజ్ఞత్వమే సత్రయాగము.

సర్వజ్ఞత్వము

‘ఏక విజ్ఞానేన సర్వవిజ్ఞానంభవతి’ అని ముండకోపనిషత్తు నందున్నది. అనగా ఒక్క బ్రహ్మమును చక్కగా నెఱింగిన సర్వమును దెలిసికొనుట యగును. బ్రహ్మనిష్ఠుడు కేవలజ్ఞానముచేగాక అనుభవముచేతగూడ బ్రహ్మమునెఱింగి బ్రహ్మమే తానగును. ఇట్లు బ్రహ్మమే తానగుటయే సర్వజ్ఞత్వము. సత్రయాగము. బ్రహ్మైక్యమే అవబృథస్నానము. ఇట్లు సర్వమునశించి బ్రహ్మానందస్వరూపుడై బ్రహ్మమే తానగుట వఱకు శ్రద్ధను విడువరాదు.

దేవతార్చన

ఇట్టి ఆత్మపూజయే దేవతార్చన. ప్రతిమానవుడును ఏవిధమైన ద్రవ్యము గాని, క్రియలుగాని అవసరములేనట్టి నిజమైన దేవపూజచేసి బ్రహ్మానందమును బొందుటకు యత్నింపవలెను. ఈ దేవతార్చన చేయనివానికి అజ్ఞానియనిపేరు. ఇంతకంటె దేవునిపూజ వేఱైనదిలేదు. వేఱుగనున్నదనుట భ్రమ. భ్రాంతిరహితము చేయునట్టి సత్యమైన దేవతార్చన యిదియే.

చమసమే ఆపోస్థానము

ఇట్టి బ్రహ్మనందరసమనెడు సోమపానము వాక్కునందే యున్నందున నీ వాక్కే చమసము. ఇట్టి బ్రహ్మయజ్ఞమును చేసినవాడే మహాచమస్యుడు. ఇట్టి యనుభవములేనివాడు గురువు కాజాలడు.

ప్రాచీన యోగ్యుడు

ప్రాగంచతీతి ప్రాచీనం, ప్రాక్ = ముందుగా, అంచతి = పూజించునది. ప్రాచీనయోగ్యుడనగా ముందుగా గౌరవింపదగినవాడు అనగా శ్రద్ధగా విని ఇదే దేవుడని తెలిసికొనినవాడును, దేవునిలో చేరుటను దెలిసికొనవలెనని యిచ్చ యెక్కువగా గలవాడు ప్రాచీనయోగ్యుడు. ఇట్టి వానికి బ్రహ్మోపదేశము చేసినచో బాగుండును. లేనిచో అనగా నితరులకు తెల్పినచో కనుగొనలేడు. ఇట్టి శిష్యునకు ఈ దిగువ రహస్యమును తెల్పుచున్నాడు.

హృదయాకాశము, ప్రాదేశమాత్ర పురుషుడు

హృదయమనగా వాక్కు, అసమంతాత్మాశంతే బుధ్యాదయః అత్రేత్యాకాశం. అత్ర = ఇచ్చట, ఆసమంతాత్ = అంతటను, బుధ్యాదయః = బుద్ధి మొదలైనవి. కాశంతే = ప్రకాశించుచున్నవి. ఇతి = కనుక, ఆకాశం. వాక్కునందున్న బయలే హృదయాకాశము ఈ హృదయాకాశమునందే బుద్ధి మొదలైనవి ప్రకాశించుచున్నవి.

మనస్సు, బుద్ధి, జీవుడు, ఈశ్వరుడు, ప్రత్యగాత్మ యియ్యెడును వాక్కునందే యున్నట్లు గురువులు శిష్యులకు రహస్యమును విశదముగ బోధింతురు. పెదవులు మొదలు ఉదానవాయుస్థానము వఱకు ననగా కంఠమువఱకు నెవరెవరి జుత్తిలి యెంత పరిమాణముండునో యంత కొలత గలిగియుండును. ప్రాదేశమనగా జుత్తిలి. ఇచ్చటనున్న జీవునకు ప్రాదేశమాత్ర పురుషుడని పేరున్నది. సంకల్పములే మనస్సు గనుకను, సంకల్పములకు హృదయమే స్థానము గనుకను, ఈ పురుషుడు మనోమయుడు. ఈ జీవుడు మరణించువాడు కాదు గనుక అమృతస్వరూపి. ఇంతేగాక బ్రహ్మనందమనెడు అమృతమును అనుభవించువాడు గనుక అమృత స్వరూపి. ఈ పురుషుడే జీవుడు. మహాకారణము ఈ జీవుడు తెలివిగనుక జడము

లగు స్థూల సూక్ష్మ కారణములు గూడ చైతన్యములా యేమి? అనుటకు దగినంత స్థితిలోనున్నవి, కనుక జీవుడు జ్యోతిస్వరూపుడు. అనగా ప్రకాశమనబడు జ్ఞానస్వరూపి. ఇట్టి జీవుడనబడు పురుషుడున్నాడు.

దేవునిలో ఐక్యమగు మార్గము

గురువు :- రెండుదౌడల మధ్యప్రదేశమును కామదోహినియై యేది యాశ్రయించి యున్నదో శిష్యా! కనిపెట్టుము.

శిష్యుడు :- హృదయకమలము స్తనమువలె నాశ్రయించియున్నది.

గురువు :- హృదయకమలముయొక్క కేశములు ఎచ్చట విభాగముగ నున్నవో గుర్తింపుము.

శిష్యుడు :- పద్మకేసరములే అక్షరములనియు, ఒక్కొక్క అక్షరమున కొక్కొక్క స్థానమున్నదనియు, విడివిడిగా విభజింపబడినట్లు అక్షరములు బయటికి వచ్చుచున్నవనియు ముందే తాము గురువర్యా! ఉపదేశించియే యున్నారు. ఈ కేశములే దర్భ అనియు తెల్పితిరి.

గురువు :- శిరస్సును కపాలమును విభజించి బయలువెడలిన దెయ్యది?

శిష్యుడు :- హృదయాకాశము.

గురువు :- శిష్యా! దంతములు మొదలు కంఠస్థానమువఱకు హృదయా కాశమున్నది. అక్షరప్రకరణమున పంచ భూతస్థానములను చెప్పితినిగదా! క్రమ క్రమముగ నొక్కొక్క స్థానమును దాటుదుము. బ్రహ్మనిష్ఠయందీసితి అనుభవమునకు వచ్చును.

బ్రహ్మనిష్ఠలోని మార్పులు

బ్రహ్మనుసంధానమును చేయునప్పుడు మొదట భూః అను వ్యాహృతియే స్వరూపమగు అగ్నియందు ప్రతిష్ఠితుడగును. ఎట్లనగా బ్రహ్మనిష్ఠయందున్న

కొంతసేపటికి నొకవిధమైన యుష్ణముగలుగును. ఇయుష్ణమే జ్యోతి. ఇదే భూః అనువ్యాహృతి. ఇయుష్ణమునకు బ్రహ్మతేజమని పేరు. ఇట్టి యుష్ణము గలిగిన తరువాత శ్వాసయు నిలిచిపోవును. అప్పుడు భువః అను వ్యాహృతిని సంపాదించిన వాడగును. వాయుచలనముడిగినపిమ్మట దేవునిస్వరూపము ఏమటుగు లేకుండ నానందస్వరూపమున గోచరించును. ఇట్లు గోచరించినచో సూర్యునందు ప్రతిష్ఠింప బడినట్లగుచున్నది. సువః అనబడు వ్యాహృతిని పొందిన వాడగును. ఇట్టి జ్ఞానమే సూర్యుడు. బ్రహ్మానందమును కనబఱచు జ్ఞాన సూర్యునకు తరువాత తన్నుతాను మఱచి బ్రహ్మమునందు లీనమగుచున్నాడు. అనగా బ్రహ్మమే తానగుచున్నాడు. ఇప్పుడు మహాః అను వ్యాహృతి స్వరూపుడైనవాడు. ఇట్టి ప్రతిష్ఠను పొందినవాడు దేవుడేయగుచున్నాడు. ఇదే ప్రాణప్రతిష్ఠ. ఇట్టి ప్రతిష్ఠచేయుటకే గురువు కావలెను.

మనోరాజ్యము

విషయములను ధ్యానించుటవలన సంగము పుట్టును. సంగమువలన కోరికపుట్టును. కోరికవలన క్రోధముపుట్టును. కోపమువలన మోహము పుట్టును. అజ్ఞానమువలన స్మృతినాశమగును. జ్ఞాననాశమువలన బుద్ధిబలము నశించును. బుద్ధిబలము నశించుట వలన అనగా మనోచాంచల్యము వలన బొత్తిగా చెడిపోవు చున్నాడు. ఇట్లు క్రమక్రమముగా చెడిపోవుటే మనోరాజ్యము.

స్వారాజ్యము

మనోరాజ్యమును గెల్చుటకు స్వారాజ్యమును పొందవలెను. స్వారాజ్యమును పొందకున్నచో మనోరాజ్యమును గెలువనేరదు. కనుక గురువులు తమ్ము నాశ్రయించిన ప్రతి శిష్యునకును త్వరలో బోధించి దేవుని స్వరూపమును తెలిపి బ్రహ్మానందరూప స్వారాజ్యమును పొందు నుపాయమును చెప్పవలసినది.

వ్యాహృతుల స్వరూపమైన ప్రతిష్ఠను పొందినపిదప పురుషుడు స్వారాజ్యమును పొందుచున్నాడు. స్వారాజ్యము లభించిన వెంటనే సర్వాధిపత్యము లభించును. ఎట్లనగా, మనోరాజ్యాధికారియగు మనస్సుపై ఆధిపతిత్వము లభించును. ఇదే మనోజయము. సంగల్పములు పిదప నశించుచున్నవి. సూక్ష్మములైన పలుకులే

సంకల్పములు. స్థూల సంకల్పములే పలుకులు. మనస్సెప్పుడు పురుషునకు లోబడెనో, పలుకులును అప్పుడేలోబడును. అనగా బ్రహ్మనిష్ఠునకు మాటాడ బుద్ధియు పుట్టదు. జ్ఞాననేత్రమును శిష్యులకు నొసగునట్టి శక్తియు లభించుచున్నది. సర్వమానవులకును కన్నునిచ్చుచున్నాడు. కనుక జ్ఞాననేత్రాధిపతియగును. తనకన్నులకును అధిపతి యగును. ఎట్లనగా కన్నులతో స్థూలప్రపంచమును చూచుటకు బొత్తిగా ఇష్టముండదు. ఇదికూడ నేత్రాధిపత్యమేయని గ్రహింపవలెను.

బ్రహ్మానందమనబడు స్వారాజ్యమును పొందినవానికి ఇక వినదగిన దేదియులేదు. కనుక, అతనిని తన చెవి యెచ్చటికిని ఈడ్చుకొనిపోలేదు. తన యాజ్ఞలో చెవులుండును. ఇదే శ్రోత్రాధిపత్యము. బ్రహ్మజ్ఞానముతో సర్వవిజ్ఞానము సంపూర్ణమగును. ఇట్టి బ్రహ్మమే తానైనందున విజ్ఞానాధిపత్యము లభించినది.

బ్రహ్మానందానుభవము

స్వారాజ్యమనబడు బ్రహ్మానంద స్వరూపుడైన పిమ్మట తన్ను తాను మఱచి దేవుడే తానగుచున్నాడు. అప్పుడా పురుషుని స్వరూపమిట్లుండును. ఆకాశ శరీరము కలిగియుండును. ఆకాశమువంటి నడుము అని కావ్యములలో స్త్రీ వర్ణనము చేయుదురు. అనగా ఉన్నదో లేదో అని సందేహింపతగిన చిన్నని నడుము అనుట. అట్లే జ్ఞానికి బ్రహ్మనిష్ఠ కుదిరినందుకు గుర్తేమనగా శరీరమున్నదో లేదో అనునట్లుండును. శాశ్వతమైనట్టి సత్యస్వరూపియైన ఆత్మయే తానగుచున్నాడు. ప్రాణవాయువు కేవల సూక్ష్మముగ నాడియాడి నశించును. కనుక నట్లు సూక్ష్మమైన ప్రాణవాయువుతో సుఖముగ క్రీడించుచుండును. ఆనందస్వరూపమగు మనస్సు కలిగియుండును. మనస్సు కుక్క వంటిది. ఆకలిగొన్న కుక్క బహుచంచలముగ నుండును. ఆహారమును కడుపాఱ భుజించినకుక్క హాయిగా నిద్రించును. అట్లే కామమునందుపడిన మనస్సు చంచలముతో నుండును. బ్రహ్మానందమును అనుభవించునట్టి మనస్సు హాయిగా సుఖముగా నుండును.

బాహ్యేంద్రియములును, అంతరింద్రియములును బ్రహ్మానందమున మునిగినందున ఇంద్రియచలనములేక బ్రహ్మనిష్ఠాన్విత పురుషునకు దండిగా శాంతి

లభించును. ఇట్టి మహాత్ముడు తానే ఆత్మ, ఆత్మయే తాను, అని నిశ్చయము కలిగి యుండుట వలన మరణము లేనివాడగుచున్నాడు. ఇట్లు బ్రహ్మస్వరూపమే తానగునట్టి బ్రహ్మోపాసనమును ఓ ప్రాచీనయోగ్యుడా! చేయుము. అని మహాచమస్యుడను గురువు, ప్రాచీనయోగ్యుడను శిష్యునకు బోధించెను.

సారాంశము

నిద్రించునపుడెట్లానందముగ నున్నదో మేల్కొన్నప్పుడును ఆనందముగ నుండవలెననినచో బ్రహ్మనిష్ఠయందుండవలెను. బ్రహ్మనిష్ఠయే తురీయము. బ్రహ్మనిష్ఠ ఫలించుటే మోక్షము అనగా మనోరాజ్యమును గెల్చినచో స్వారాజ్యము అనబడు మోక్షములభించును, స్వారాజ్యమే తృప్తి. స్వారాజ్యమును పొందుటే దేవుని పూజ. నిజమైనదేవతార్చన ఇదియే. బ్రహ్మనిష్ఠను ఎంతెంత శ్రద్ధతో ఆచరించుచుందుమో అత్యంత తృప్తి, ఆనందము ఎక్కువగుచుండును. బ్రహ్మనిష్ఠ లేనిచో మనస్సు దుర్విషయములలో పడిపోయే తీటును. మనస్సువెంట మనమును పోయినచో మూఢులమగుదుము. మంచినడతనుబట్టి ప్రజలు గౌరవింతురే గాని విద్యను, ధనమునుబట్టి గౌరవింపరు. మంచినడత లభింపవలెననిన బ్రహ్మనిష్ఠయందెక్కువగా నుండుము. బ్రహ్మనిష్ఠయే పరమరహస్యము. చాల శ్రేష్ఠమైనది.

సప్తమానువాక్యము

పృథివ్యైద్రవ్యపాథిక్ బ్రహ్మోపాసనము

మం॥ పృథివ్యంతరిక్షం ద్యౌర్దిశోఽవాంతరదిశాః । అగ్నిర్వాయు
రాదిత్య శ్చంద్రమా నక్షత్రాణి । ఆప ఓషధయో వనస్పతయ
అకాశ ఆత్మా । ఇత్యధిభూతమ్ ॥ 1 ॥

పృథివీ = భూమి, అంతరిక్షం = అంతరిక్షము, ద్యౌః = ద్యులోకము, దిశః = దిక్కులు, అవాంతరదిశాః = మధ్యదిక్కులు అనగా మూలలు, ఇయ్యైదును లోకపాంక్తము, అగ్నిః వాయుః, ఆదిత్యః, చంద్రమాః, నక్షత్రాణి, ఇవి దేవతా పాంక్తము. ఆపః = జలములు, ఓషధయః = ఓషధులు, వనస్పతయః =

వనస్పతులు, ఆకాశః. ఆత్మా = చిదాభాసేశ్వర శబల బ్రహ్మత్వ, ఇతి = ఈ విధముగా, అధిభూతం = భూతపాంక్తము.

మం॥ అథాధ్యాత్మం । ప్రాణోవ్యానౌపాన ఉదానః సమానః । చక్షుః శ్రోత్రం మనో వాక్ త్వక్ । చర్మమాంసగ్గ్ం స్నావాస్థిమజ్జా । ఏతతధివిధాయ ఋషిరవోచత్ । పాంక్తం వా ఇదగ్ం సర్వం । పాంక్తేనైవ పాంక్తగ్ం స్పృణోతీతి సర్వమేకం చ ॥ 2 ॥

అథ = ఇక, అధ్యాత్మం = దేహసంబంధమయిన, పాంక్తము, ప్రాణః, వ్యానః, అపానః, ఉదానః, సమానః, ఇది వాయుపాంక్తము, చక్షుః = కన్ను, శ్రోత్రం = చెవి, మనః = మనస్సు, వాక్, త్వక్ = చర్మము, ఇది దేహపాంక్తము, చర్మ, మాంసం, స్నావా = చిన్న నరములు, అస్థి = ఎముక, మజ్జా = ఎముకలలో భ్యాసము, ఇవి ధాతుపాంక్తము, ఏతత్ = దీనిని, ఋషిః, అధివిధాయ = చేసి, ఇదం సర్వం = ఈ సమస్తమును, పాంక్తంవా = పాంక్తమే, పాంక్తేన ఏవ = పాంక్తము చేతనే, పాంక్తం = పాంక్తమును, స్పృణోతి = నిండించుచున్నాడు, అని అవోచత్ = పలికెను.

ఐదు సంఖ్య కలిగియున్నచో పంక్తి ఛందస్సు సిద్ధించును, కనుక పృథివ్యాది పంచకము పాంక్తము. పంచాక్షరా పంక్తిః, పాంక్తో యజ్ఞః అను శ్రుతివలన యజ్ఞసామ్యము సైతము యేర్పడును. ఐదైదుగల వర్గములన్నియు బ్రహ్మాండము నందలి పంచస్థానములందిమిడి యున్నవి.

అష్టమానువాక్ము

ప్రణవోపాసనము ~ శుద్ధ ప్రణవోపాసనము

మం॥ ఓమితి బ్రహ్మ । ఓమితీదగ్ం సర్వం । ఓమిత్యేతదనుకృతి హస్యవా అప్యోశ్రావ ఏత్యాశ్రావయంతి । ఓమితి సామాని గాయంతి । ఓగ్ం శోమితి శస్త్రాణి శగ్ంసన్తి । ఓమిత్యధ్వర్యుః ప్రతిగరం ప్రతిగృణాతి । ఓమితి బ్రహ్మప్రసాతి । ఓమిత్యగ్నిహోత్ర

మనుజానాతి । ఓమితి బ్రాహ్మణః ప్రవక్ష్యాన్నాహ । బ్రహ్మ
పాష్పవానీతి బ్రహ్మైవోపాప్నోతి ॥ 1 ॥

ఓం ఇతి = ఓం అనెడు, బ్రహ్మ = బ్రహ్మము, ఇదం సర్వం = ఈ సమస్తమును, ఓం ఇతి = ఓంకారమే, ఓం ఇతి యేతత్ = ఈ ఓం అనునది, అనుకృతి = అనుకరణము, ఓంకారమును వెంబడించితిమేని దేవునందు లీనమగుదుము. హస్యవై = ఇది అనుభవసిద్ధమే గదా! నే చెప్పిన పని నెఱవేరినదా? అని అడిగినపుడు నెఱవేరినది అనుటకు బదులు ఓం అనవచ్చును, అపి = మరియు, విశ్రావయ ఇతి = విశ్రావయ అని, ఆశ్రావయంతి = బదులు పలుకుచున్నారు. అగ్నిద్రా! హవిస్సు నొసంగువేళ యైనదని దేవతలకు తెలుపుమని వో శ్రావయ అనుటకర్థము, ఓం ఇతి = ఓం అని, సామాని = కారణశరీర మాలిన్యమును తుడిచివేయునట్టి సామములను, గాయంతి = గానము చేయుచున్నారు. ఓగ్ం శోం ఇతి = ఓం శోం అని, శస్త్రాణి = శస్త్రమంత్రములను, శంసంతి = చెప్పు చున్నారు. ఓం ఇతి = ఓం అని, అధ్వర్యుః = అధ్వర్యుడు, ప్రతిగరం = బదులు చెప్పనపుడు, ప్రతిగృణాతి = బదులుపలుకును, ఓం ఇతి బ్రహ్మ = బ్రహ్మయను ఋత్విజుడు, ప్రసౌతి = అనుజ్ఞ నిచ్చును, ఓం ఇతి, అగ్నిహోత్రం = అగ్నిహోత్ర మొనర్చుటకు, అనుజానాతి = అంగీకారము నిచ్చుచున్నాడు, బ్రాహ్మణః = బ్రాహ్మణుడు, బ్రహ్మ = బ్రహ్మమును, ఉపాష్పవాని ఇతి = పొందెదనని, ప్రవక్ష్య = ప్రవచన మొనర్చుచు, ఓం ఇతి ఆహ = ఓం అని పలికెను, బ్రహ్మ+ఏవ = బ్రహ్మమునే, ఉపాప్నోతి = పొందుచున్నాడు, గురు సూటిలో నిల్చుటే ఓం. జ్ఞాన యజ్ఞమున ఓంకారసారము నొందుదుము.

నవమానువాక్యము

ఉపాసక్ ధర్మములు

మం॥ ఋతం చ స్వాధ్యాయ ప్రవచనే చ । సత్యం చ స్వాధ్యాయ
ప్రవచనే చ । తపశ్చ స్వాధ్యాయ ప్రవచనే చ । దమశ్చ స్వాధ్యాయ

ప్రవచనే చ । శమచ్చ స్వాధ్యాయ ప్రవచనే చ । అగ్నయశ్చ
స్వాధ్యాయ ప్రవచనే చ । అగ్నిహోత్రం చ స్వాధ్యాయ ప్రవచనే
చ । అతిథయశ్చ స్వాధ్యాయ ప్రవచనే చ । మానుషం చ స్వాధ్యాయ
ప్రవచనే చ । ప్రజా చ స్వాధ్యాయ ప్రవచనే చ । ప్రజనశ్చ స్వాధ్యాయ
ప్రవచనే చ । ప్రజాతిశ్చ స్వాధ్యాయ ప్రవచనే చ । సత్యమితి
సత్యవచారాధీతరః । తప ఇతి తపోనిత్యః పౌరుశిష్టిః । స్వాధ్యాయ
ప్రవచనే ఏవేతి నాకోహౌద్గల్యః । తద్ధి తప స్తద్ధి తపః ॥ 1 ॥

(1) ఋతం = ఇయర్తి హృదయమితి ఋతం. ఋగతౌ, హృదయం = హృదయమును, ఇయర్తి = పొందునది, ఇతి = కనుక, ఋతము. శ్రుతి యుక్త్యనుభవపూర్వకముగా మనసున నాటుకొను సత్యాంశము ఋతము. (2) సత్పు సాధుషు భవం సత్యం. సత్పు = సాధుషు = సత్పురుషులందు, భవం = పుట్టినది, సత్యము అనుభవించిన ఋతమే ఇతరుల కనుభవములోనికి వచ్చునట్లు పలుకుట సత్యము. (3) తపత్యత్రేతి తపః తప సంతాపే అత్ర = దీనియందు, తపంతి = తపింతురు, ఇతి, తపస్సు. అనుభవజ్ఞులనుండి వచ్చినప్రకారము, తమకును అనుభవములోనికి వచ్చునట్లు చేయుకృషి తపస్సు. (4) దమనం దమః, దమనం = శిక్షించుట, దమము, ఇంద్రియములను బహిరంగవీధుల పారంగ నీక బ్రహ్మము వైపు త్రిప్పుయత్నమే దమము. దమనం దమః దమనం = సహించుట, దమము ద్వంద్వములచే కలుగు సంకల్ప పరంపరల సహించి దేవునివైపు త్రిప్పు యత్నమే దమము. (5) శమనం శమః. శమము = ఉపశమనే, శమనం = కామక్రోధాది వికార రహితము, శమము, సూక్ష్మశరీర నిశ్చలత్వము శమము. (6) కుటిలము గానైనను, ఊర్ధ్వముగానైనను జ్వలించు అహంకారమగ్ని. (7) జుహోతి హోతా, హుదాన అదనయోః జుహోతి = హోమముచేయువాడు హోతా, అగ్నిహోత్రుడు జ్ఞానాగ్నియందు అనాత్మనంతరీని వ్రేల్చుశక్తి అగ్నిహోత్రుడు. (8) అతతి సతతం గచ్ఛతీ త్యతిధిః. అతసాతత్యగమనే. అతతి = సతతం, గచ్ఛతి = ఎప్పుడును

తిరుగువాడు, ఇతి, అతిథి. (9) మనోరపత్యాని మానుషాః. మనోః = మనువుయొక్క, అపత్యాని = సంతతి, మానుషాః = మనుజులు. (10) ప్రజాయత ఇతి ప్రజా. జననీ ప్రాదుర్భావే. ప్రజాయతే = పుట్టునది, ఇతి, ప్రజా. (11) ప్రజనః చ = ప్రజాయంతే పశవో² నేనేతి ప్రజనః. అనేన = దీనిచే, పశవః = జీవులు, ప్రజాయంతే = పుట్టును, ఇతి, ప్రజనమ్ = ఆవుల నాబోతు చూలు సేయ ప్రవర్తించుట. ఋతు కాలమున భార్యతో కలియుట. (12) ప్రజాపతిశ్చ = పౌత్రోత్పత్తి నిమిత్తము పుత్రునకు వివాహమొనర్చుట. (13) రాధీతరః = రాధీతర గోత్రజుడగు, సత్యవచాః = సత్యవచమహర్షి, సత్యంఇతి = సత్యమే ఆచరణీయమని. (14) పౌరుశిష్టిః = పురుశిష్టి పుత్రుడగు, తపోనిత్యః = తపోనిత్యమహర్షి, తపః = తపస్సే ఆచరణీయ మనియు. (15) మౌద్గల్యః = ముద్గలుని కుమారుడగు, నాకః = నాకమహర్షి, స్వాధ్యాయ ప్రవచనే ఏవ ఇతి = స్వవేదాధ్యయనం స్వాధ్యాయః, స్వ = తనయొక్క, వేద = వేదమున, అధ్యయనం = చదువుట, స్వాధ్యాయము = శ్వాసయే వేదము, శ్వాసపై నిగా యుంచుటే స్వాధ్యాయము. (16) ఉచ్యత ఇతి వచనం. ఉచ్యతే = పలుకబడునది, ఇతి, వచనము, ప్రవచనం = అనుభవించి, యితరులకా యనుభవము కలుగునట్లు లెస్సగా బోధించుట ప్రవచనము.

తద్ధితపస్తద్ధితపః = తత్పా = అట్టి స్వాధ్యాయప్రవచనములే, తపః = తపస్సు, (1) సత్యం వచతీతి సత్యవచాః = సత్యమును పలుకువాడు సత్యవచుడు. (2) తపనిత్యంవర్తత ఇతి తపోనిత్యః = తపస్సునందు నిత్యమును వర్తించువాడు. (3) పురుబహువేలం మాతృపిత్రాచార్యైః శిష్టః పురుశిష్టః. తస్మాత్సత్యం పౌరుశిష్టిః. పురు = బహువేలం = పలుసారులు. మాతృపిత్రాచార్యైః = తల్లితండ్రి గురువులచే, శిష్టః = సరిదిద్దబడినవాడు, పురుశిష్టుడు. తస్య = అతనియొక్క, అపత్యం = కొడుకు, పౌరుశిష్టి, (4) మదంశస్త్రార్థనిర్ణయ రూపాంకలతి స్రవతీతి ముద్గల్యః, తస్మాత్సత్యం మౌద్గల్యః. మదం = శాస్త్రార్థనిర్ణయరూపమయిన బోధను, స్రవతి = వెడలగ్రక్కునతడు, ముద్గలుడు, ముద్గలునిపుత్రుడు, మౌద్గలుడు.

దశమానువాక్ము

ప్రహ్లాదోష్ఠ ప్రకాశము

మం॥ అహం వృక్షస్య రేరివా । కీర్తిః పృష్ఠంగిరే రివ । ఊర్ధ్వ పవిత్రో
వాజినీవ స్వమృతమస్మి । ద్రవిణగ్ం సవర్చసం । సుమేధా
అమృతోక్షితః । ఇతి త్రిశంకో ర్వేదానువచనమ్ ॥ 1 ॥

వృశ్చతే ఛేద్యత ఇతి వృక్షః. ఓవశూచ్చచ్ఛేదనే. వృశ్చతే = ఛేద్యతే =
ఛేదింపబడునది ఇతి, వృక్షము, అహం = నేను, వృక్షస్య = ఛేదింపతగిన సంసార
వృక్షమునకు, రేరివా = ప్రేరకుడను, కీర్త్యతఇతికీర్తిః. కృతసంశబ్దనే. కీర్త్యతే =
కీర్తింపబడునది, ఇతి, కీర్తి. తనోశ్చరమం పృష్ఠ మిత్యుచ్యతే. తనోః = శరీరము
యొక్క, చరమం = వెనుకటి భాగము, పృష్ఠం, ఇతి, ఉచ్యతే = చెప్పబడును.
పృష్ఠతే కేశోదకైరితిపృష్ఠిః, పృషుసేచనే, కేశోదకైః = తలవెంట్రుకలచే, పృష్ఠతే =
తడుపబడునది. పృష్ఠము. కాలేన గీర్వత ఇతి గిరిః. గృనిగరణే. కాలేన = కాలముచేత,
గీర్వతే = చెఱుపబడునది, ఇతి = కనుక, గిరిః = కొండ, మమ = నా యొక్క కీర్తిః,
గిరేః = పర్వతము యొక్క, పృష్ఠ+ఇవ = వీపువలె, ఉన్నది, ఊర్ధ్వ = ఉన్నతమయిన,
పవిత్రః = పావనుడను, బ్రహ్మమే నేనగుటచేతను, బ్రహ్మస్వర్పచే పవిత్రుడను,
పక్షోవావేగోవా, తద్యోగాత్ వాజీ. పక్షోవా = టెక్కలుగాని, వేగోవా = వేగము గాని,
వాజము, తత్ = అది, యోగాత్ = కలిగినందున, వాజి = పక్షి, గుఱ్ఱము అమ్ము.
వాజిని+ఇవ = హంసపక్షియందువలె, సు+అమృతం = స్వమృతం = పరి
శుద్ధామృత స్వరూపుడను, అస్మి = అగుచున్నాను, సవర్చసం = బ్రహ్మ వర్చస్సుతో
కూడిన, ద్రవిణం = ధనస్వరూపుడను, సుమేధాః = శుభమయిన మేధస్సు
గలవాడను, అమృతం = మరణధర్మము లేనివాడను, అక్షితః = మనోక్షతము
లేనివాడను, అగుదును, ఇతి = ఈ విధముగా, త్రిశంకోః = త్రిశంకమహర్షియొక్క
వేదానువచనం = వేదముననుసరించు వచనము.

ఏకాదశానువాకము

అస్మద్గోస్థము

మం॥ వేద మనూచ్యాచార్యోన్వేవాసిన మనుశాస్త్రి । సత్యం వద । ధర్మం
చర । స్వాధ్యాయాన్మాప్రమదః । ఆచార్యాయ ప్రియం ధనమాహృత్య
ప్రజాతంతం మావ్యవచ్ఛేధీః ॥ 1 ॥

ఆచార్యః = మంత్ర వ్యాఖ్యాకృదాచార్యః. మంత్ర = మంత్రముయొక్క, వ్యాఖ్యా
= అర్థవివరణమును, కృత్ = చేయునతడు, ఆచార్యుడు. ఆచారం గ్రాహయతీతి
ఆచార్యః. ఆచారం = సాంప్రదాయమును, గ్రాహయతి = గ్రహింప చేయునతడు,
ఆచార్యుడు, మనుస్మృతి. “ఉపనీయతు యః పూర్వం వేద మధ్యాపయే ద్విజః.
సాంగంచ సరహస్యంచ తమాచార్యం విదుర్బుధాః, నీయతే అనేన నయనం.
ణీర్ష ప్రాపణే. అనేన = దీనిచేత, నీయతే = పొందింపబడును, కనుక, నయనము.
యః = ఏ, ద్విజః = రెండవసారి హస్తమస్తకయోగముచే పుట్టినవాడు, పూర్వం =
మొదట, తు = నిశ్చయమగునట్లు, ఉపనీయ = బ్రహ్మమును తనలోనే పొందించి,
సాంగంచ = అంగములతోను, అధ్యాపయేత్ = చదివించునో, తం = ఆతనిని,
బుధాః = పండితులు, ఆచార్యం = ఆచార్యునిగా, విదుః = తెలియుదురు, అట్టి
ఆచార్యుడు వేదం = వేదమును, అనూచ్య = బోధించి, దేవునిశ్వాసయే వేదములని
యున్నందున సోఽహంభావముచే బ్రహ్మైక్యమొందుటే వేదాధ్యయనసమాప్తి,
బ్రహ్మణః అంతేనికటే వసతీత్యంతే వాసీ. వసనివాసే. బ్రహ్మణః = బ్రహ్మముయొక్క
అంతే = నికటే = సమీపమున, వసతి = వసించునతడు, అంతేవాసి = శిష్యుడు,
అంతేవాసినం = శిష్యుని, అనుశాస్త్రి = శాసించుచున్నాడు, సత్యంవద = నిజమును
పలుకుము, ధర్మం = ధర్మమును, చర = చేయుము, వాచకము, ఉపాంశువు,
మానసికమని స్వాధ్యాయము మూడువిధములు ఊరక పలుకుట వాచకము,
అర్థమును వివరించుకొనుచూ లోపలనే అనుకొనుచుండుట ఉపాంశువు, బ్రహ్మము

ననుసంధించుచు మంత్రసారమగు బ్రహ్మమున లీనమగుచుండుట మానసికము,
ఇట్టి మానసిక స్వాధ్యాయాత్ = స్వాధ్యాయమునుండి, మా ప్రమదః = ప్రమాదము
నొందకుము, ఆచార్యాయ = గురునికొఱకు, ప్రియం = ప్రియమయిన, ధనం =
ధనమును, ఆహృత్య = తెచ్చి యిచ్చి, ప్రజాతంతుం = పుత్రపౌత్రాది సంతతిని,
మావ్యవచ్ఛేధ్భీః = విచ్ఛిన్నమును చేయకుము. సరహస్యంచ = రహస్యములతోను.

మం॥ సత్యాన్న ప్రమదితవ్యమ్ । ధర్మాన్న ప్రమదితవ్యం । కుశలాన్న
ప్రమదితవ్యం । భూత్యైన ప్రమదితవ్యం । స్వాధ్యాయ ప్రవచ
నాభ్యాం నప్రమదితవ్యం । దేవపితృకార్యాభ్యాం నప్రమదితవ్యమ్

॥ 2 ॥

సత్యాత్ = సత్యమునుండి, ధర్మాత్ = ధర్మమునుండి, కుశలాత్, భూత్యై =
ఐశ్వర్యమునుండి, స్వాధ్యాయ ప్రవచనాభ్యాం = నేర్చుకొనుట నేర్పుటల నుండి,
న ప్రమదితవ్యం = ప్రమాదమును పొందవలదు.

మం॥ మాతృదేవో భవ । పితృదేవో భవ ।

ఆచార్య దేవో భవ । అతిథి దేవో భవ ॥ 3 ॥

మాతా = తల్లి, పితృ = తండ్రి, ఆచార్యః = గురుడు, అతిథి, దేవః =
దేవుడుగా కలవాడవు, భవ = కమ్ము!

మం॥ యాన్యనవద్యాని కర్మాణి । తాని సేవితవ్యాని ।

నో ఇతరాణి । యాన్యస్మాకగ్ం సుచరితాని ।

తాని త్వయోపాస్యాని । నో ఇతరాణి ॥ 4 ॥

యాని = ఏ, కర్మాణి = పనులు, అనవద్యాని = నింద్యములుకావో, తాని =
అవి, సేవితవ్యాని = సేవింపతగినవి, ఇతరాణి = ఇతరములు, నో = వద్దు, అస్మాకం
= మాయొక్క, యాని = ఏ, సుచరితాని = మంచి పనులుగలవో, తాని = ఆ

మంచి పనులే, త్వయా = నీచేత, ఉపాస్యాని = చేయదగినవి, ఇతరాని, నో = వద్దు!

మం॥ యే కే చాస్మచ్ఛ్రేయాగ్ం సో బ్రాహ్మణాః ।

తేషాం త్వయా¹¹సనేన ప్రశ్వసితవ్యమ్ ॥ 5 ॥

యేకే చ = ఎవరయినను, బ్రహ్మణి నిష్ఠావత్వాత్ బ్రహ్మణః బ్రహ్మణి = బ్రహ్మమునందు, నిష్ఠావత్వాత్ = నిష్ఠగలవాడగుటవలన, బ్రాహ్మణుడు, నియతా స్థితిర్నిష్ఠా. స్థాగతి నివృత్తై. నియతా = నియమింపబడిన, స్థితిః = నిలుకడ, నిష్ఠా = నిష్ఠ. బ్రాహ్మణాః = బ్రహ్మనిష్ఠులు, అస్మత్ = మనకంటె, శ్రేయాంసః = శ్రేష్ఠులో, తేషాం = వారికి, త్వయా = నీచేత, ప్రశ్వసితవ్యం = శ్రమను పోగొట్ట వలయును.

మం॥ శ్రద్ధయా దేయం । అశ్రద్ధయా²దేయం । శ్రియా దేయం ।

హ్రియా దేయం । భియా దేయం । సంవిదా దేయమ్ ॥ 6 ॥

శ్రద్ధయా = శ్రద్ధతో, శ్రియా = వృద్ధితో, హ్రియా = సిగ్గుతో, భియా = భయముతో, సంవిదా = జ్ఞానముతో, దేయం = ఇవ్వతగినది, అశ్రద్ధయా = శ్రద్ధలేమిచే, అదేయం = ఇవ్వగూడదు.

మం॥ అథ యదితే కర్మ విచికిత్సావా వృత్త విచికిత్సావాస్యాత్ ।

యే తత్ర బ్రాహ్మణాః సమ్మర్శినః । యుక్తా ఆయుక్తాః ।

అలూక్షా ధర్మకామాః స్యుః । యథా తే తత్ర వర్తేరన్ ।

తథా తత్ర వర్తేధాః ॥ 7 ॥

అథాభ్యాఖ్యాతేషు । యే తత్ర బ్రాహ్మణాః సమ్మర్శినః ॥

యుక్తా ఆయుక్తాః । అలూక్షా ధర్మకామాస్యః ।

యథా తే తేషు వర్తేరన్ । తథా తేషు వర్తేధాః ॥ 8 ॥

అథ = పిమ్మట, తే = నీకు, కర్మవిచికిత్సావా = కర్మను గూర్చిన సందేహము గాని, వృత్తవిచికిత్సావా = నడతనుగూర్చిన సందేహముగాని, యది = కలిగినచో, తత్ర = అచట, యే = ఎవరైతే, బ్రాహ్మణాః = బ్రహ్మనిష్ఠులును, సంమర్శినః = విమర్శించు సమర్థులును, యుక్తాః = తురీయమునుండి తురీయాతీతము నొందు సమర్థులును, ఆయుక్తాః = స్వయముగా నొకరిప్రేరణలేకనే శ్రద్ధగా బ్రహ్మైక్యము నొందినవారును, అలూక్షాః = క్రూరత్వము లేనివారును, ధర్మకామాః = యోగ ధర్మాసక్తులును, స్యుః = అగుచున్నారో, తే = వారు, తత్ర = ఆ సందర్భమున, యథా = ఏ ప్రకారముగా, వర్తేరన్ = వర్తించెదరో, తత్ర = ఆ విషయమున, వర్తేథాః = ప్రవర్తింపవలయును. అథ = ఇంకను, అభ్యాఖ్యాతేషు = దోషులని సంశయింప బడుచున్న వారి విషయమైకూడ, ఇంతే.

మం॥ ఏష ఆదేశః । ఏష ఉపదేశః । ఏషా వేదోపనిషత్ ।

ఏతదనుశాసనమ్ । ఏవముపాశితవ్యమ్ ।

ఏవముచైతదుపాస్యమ్ ॥ 9 ॥

ఏషః = ఇది, ఆదేశః = ఆజ్ఞ, ఏషః = ఇది, ఉపదేశః = ఉపదేశము, ఏషా = ఇది, వేద+ఉపనిషత్ = వేదసంబంధమయిన ఉపనిషత్తు, ఏతత్ = ఇది, అనుశాసనం = ఆజ్ఞ, ఏవం ఉ = ఈ విధముగానే, ఉపాశితవ్యం = ఉపాసింప తగినది, ఏవం ఉ, ఏతత్ = దీనిని, ఉపాస్యం = ఉపాసింపతగినది.

...